

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra slovanských jazyků a literatur

Oddělení českého jazyka a literatury

Písemný projev žáků na konci 5. tříd

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vypracovala: Miloslava Židková

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Ivana Šimková, Ph.D.

České Budějovice 2015

ANOTACE

Diplomová práce se zabývá písemným projevem žáků 5. tříd a studentů 3. a 4. ročníku Pedagogické fakulty v Českých Budějovicích. Teoretická část je zaměřena na utváření písařských dovedností v počátečním vyučování a na metody ve výuce psací včetně nového psacího písma Comenia Script. Cílem práce je zjistit kvalitu písemného projevu žáků a odklon od současné psací latinky k písmu tiskacímu.

Ve výzkumné části diplomové práce byl použit k šetření přepsaný text studentů PF v Českých Budějovicích a žáků 5. tříd na třech základních školách v Jihočeském kraji. Výsledky výzkumné části jsou doplněny ukázkami písma.

ANNOTATION

This thesis describes handwriting style of primary school pupils in the fifth form and university students in the third and the fourth year of studies at Pedagogical Faculty in České Budějovice. The theoretical part specializes in formation of handwriting skills in the early teaching and in the methods of teaching writing including the new type of handwriting Comenia Script. The aim of this work is to find out the quality of handwriting style and the deflection from the current written latin to the handprint.

In the experimental part of the thesis was used rewritten text from the students of the Pedagogical Faculty in České Budějovice and the pupils in the fifth form at three primary schools in South Bohemia region. The results of the experimental part are completed by the samples of writing.

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Písemný projev žáků 5. tříd vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamů citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. V platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě fakultou, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby taktéž touto elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne

.....
Miloslava Žídková

PODĚKOVÁNÍ

V první řadě bych ráda poděkovala vedoucí diplomové práce PhDr. Ivaně Šimkové, Ph.D. za odborné vedení, trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování diplomové práce věnovala. Dále bych chtěla poděkovat pedagogům Základní školy Krále Jiřího z Poděbrad a Dukelská ve Strakonících, Základní škole v Nové Bystřici a studentům Pedagogické fakulty v Českých Budějovicích, kteří mi poskytli materiál k diplomové práci. V neposlední řadě bych ráda poděkovala celé rodině za podporu při studiu.

Obsah

ÚVOD	6
I. TEORETICKÁ ČÁST	7
1 HISTORIE PÍSMO	8
2 METODY VE VÝUCE PSANÍ	12
3 VSTUP DÍTĚTE DO ŠKOLY	19
3.1 Příprava na školní docházku	19
3.2 Školní zralost.....	20
4 POČÁTEČNÍ PSANÍ.....	22
4.1 Přípravné cviky	23
4.2 Kresebné cviky.....	24
4.3 Psací prvky	24
4.4 Vlastní nácvik písmen	25
5 ZNAKY PÍSMO	27
6 HYGIENICKÉ A PRACOVNÍ NÁVYKY PŘI PSANÍ.....	30
7 LATERALITA	34
8 DRUHY PSACÍCH CVIČENÍ	36
II. VÝZKUMNÁ ČÁST.....	38
9 UVEDENÍ DO VÝZKUMU.....	39
10 CHARAKTERISTIKA VYŠETŘOVANÉHO SOUBORU A PODMÍNKY VÝZKUMU	40
11 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ A JEJICH ZPRACOVÁNÍ.....	43
11.1 Písmo žáků základních škol	43
11.2 Písmo studentů PF JU v ČB	49
11.3 Chyby ve tvarech písmen	52
12 ZÁVĚR	66
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	68

ÚVOD

Psaní patří mezi jednu ze základních dovedností, bez které se ani v moderní společnosti nemůžeme obejít, ať už se jedná o písmo v tiskací nebo psací podobě. V současnosti nám vymoženosti techniky nabízí mnoho způsobů, jak písemný projev vypustit, ale v některých případech je písmo stále důležité a nelze jej pominout. Od psaní dopisů lidé přechází ke psaní emailů přes internet, zpráv prostřednictvím mobilních telefonů a od klasického psaní se upouští. Dopad to má zejména na písmo, které se snaží co nejvíce zjednodušit. Mnoho lidí dále vynechává klasické znaky latinky a používá pouze písmo tiskací.

V současnosti se na školách vyučuje psaní třemi metodami: stávající klasickou metodou, alternativní metodou psaní a nový psacím písmem Comenia Script. Písmo Comenia Script se stává populární především z toho důvodu, že je velmi podobné písmu tiskacímu a je možné si vybrat z několika variant tvarů písmen.

Diplomová práce je rozdělena na část teoretickou a výzkumnou. V teoretické části se zabýváme historickými i současnými metodami ve výuce psaní a utvářením písařských dovedností žáků v počátcích vyučování. Výzkumná část zkoumá písemný projev žáků 5. tříd několika základních škol v Jihočeském kraji a studentů Pedagogické fakulty v Českých Budějovicích.

Cílem diplomové práce bylo zjistit, zda se žáci odkloňují od současné psací latinky a dávají raději přednost písmu tiskacímu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 HISTORIE PÍSMSA

Dříve si lidé předávali informace různými způsoby. Prostředků, jak předávat zprávy existuje mnoho již desítky tisíc let. Písmo tedy patří k jednomu z největších vynálezů lidstva. Lidé si zprávy předávali pomocí obrázků, znaků a kreseb. Písmo v pravém slova smyslu však vzniklo teprve ve chvíli, kdy se vytvořil uspořádaný soubor znaků a symbolů, kterými mohou jejich uživatelé konkretizovat a jasně zachytit, co si myslí, co cítí, nebo co jsou schopni vyjádřit (Georges, 1994).

Mezi první písmo patří písmo obrázkové, které se postupem času měnilo v písmo hláskové.

V dřívější době se také vyhledával vhodný materiál na psaní a psací náčiní. Samozřejmě měl přednost materiál, na který se dobře psalo, byl přenosný, pevný a dal se sehnat v postačujícím množství. Mezi první materiály, na které se psalo, patří tabulka z hlíny, kterou vynalezli v Mezopotámii. Papyrus, který vynalezli Egypťané a pergamen, který byl vytvořen speciálním zpracováním zvířecí kůže tak, aby se na ni dalo psát. Papír, na který dnes píšeme, byl objeven poté v Číně. Papír nebyl příliš trvanlivý jako pergamen, ale byl mnohokrát levnější. Mezi první psací nástroje patří různá rydla, kterými lidé znaky vyrývali, poté štětec, který nahradil husí brk. Ten byl nakonec také vyměněn za ocelové pero s násadkou a psací stroj.

Mezi jedno z nejstarších písem patří písmo klínové, které vymysleli Sumerové v Mezopotámii 3000 let před naším letopočtem. Jak už jsem zmiňovala, Sumerové psali na hliněné tabulky. Psali pomocí klínovitého hrotu z rákosy, který vtlačovali do mokré hlíny. Jejich znaky připomínaly ptačí stopy. V té samé době, ve starověkém Egyptě, psali kněží hieroglyfy. Hieroglyfy byly sestaveny z obrázků a kreslily se na různé předměty, tesaly se do kamene nebo psaly na papyrus.

„Většina národů světa píše pomocí abecedy – systému, v němž symboly znázorňují zvuky a spojují se do slov. Nejznámějšími abecedami jsou latinka, kterou používá většina evropských národů“ (Mlčáková, 2009, s. 12).

Písmo, které u nás dnes používáme a tiskneme ho, prošlo dlouhým vývojem, který trval více než dvě a půl tisíciletí z písma starých Římanů. Naším národním písmem je pak od 9. století, kdy po kratičkém období staroslověnských počátků naší kultury jsme se shodou dějinných okolností natrvalo dostali do sféry latinské větve evropské vzdělanosti. Nejstarší zachované památky latinky pocházejí z doby asi před

dvěma a půl tisíci let a pochopitelně to tedy mohly být pouze nápisy na velmi odolných materiálech, jež mohly čelit destruktivním vlivům tak dlouhé doby. Avšak nápisy na takových epigrafických látkách jsou vlastně také jedinými dokumenty vývoje latinského písma až téměř do počátku našeho letopočtu a právě také písmo těchto nápisů se stalo východiskem vývoje k dalším formám latinky (Muzika, 2005).

Roku 863 pozval kníže Rastislav věrozvěsty Konstantina (Cyrila) a Metoděje, kteří vytvořili písmo pro překlad evangelií – hlaholici tvořenou 38 písmeny. Cyrilice vznikla koncem 9. století a měla 43 písmen. Cyrilice vycházela z hlaholice a řecké unciály. V 10. století se v českých zemích začalo prosazovat latinské písmo – karolínská minuskula. Od 1. poloviny 13. století se písmo gotizuje, dosud zaoblené tvary se zalamují. Potřeba širokého používání písma si vynutila vznik písma psaného – kurzivního. Bylo nakloněné ve směru psaní a písmena spolu plynule splývala. Ve 14. století, období vzniku univerzity v Praze se psalo gotickou minuskulou, gotickou kurzívou a písmem bastardním. Začátkem 15. století dochází k reformě psané češtiny díky práci Jana Husa „De Orthographia Bohemica”. Spřežky (rz = ř, cz = č) jsou nahrazeny tečkou nebo čárkou nad písmeny. Později bylo přejímáno písmo humanistické a českou novogotickou kurzívu nahradil německý kurent. V 15. století byl také vynalezen knihtisk Janem Gutenbergem. Dříve se knihy psaly a zdobily ručně. Mezi první Gutenberkův knihtisk patří bible. První vytištěné knihy se nazývají prvotisky (Muzika, 2005).

Od konce 18. století se v rámci národního obrození projevila snaha zavést český typ písma – antikvu. Návrhy vytvořil Mikoláš Aleš, Josef Mánes a další. Významným mezníkem české typografie byla příprava na Světovou výstavu dekorativních umění v Paříži v roce 1925. Na tuto výstavu přispěl návrhy písma zvaného antikva Vojtěch Preissig. Další z významných grafiků a typografů, Josef Váchal, vytvořil gotizující písmo pro tisk svých bibliografií. Současně se vznikem nových typů písma se formovalo i písmo školní.

Od druhé poloviny 18. století, kdy byla zavedena povinná školní docházka, byla snaha sjednotit psané písmo. Vzorníky písma pro školní výuku byly převzaty z Vídně a přizpůsobeny českému prostředí. V roce 1933 byl krasopis vystřídán požadavkem rychlého a osobitého písma (Pokorná, 2005).

Písmo, kterým dnes píšeme a kterým se dnes tisknou knihy a ostatní tiskoviny, se vyvíjelo více než dvě a půl tisíciletí z písma starých Římanů, písma latinského – latinky. Název je odvozen od starého indoevropského jazyka – jazyka latinského (Mlčáková, 2009).

Latinská abeceda je tvořena z 24 písmen a písmena se píše zleva doprava. Písmo obsahovalo nejprve pouze velká písmena abecedy: A, B, C, D, E, F, H, I, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, V, X. Později začala vznikat i písmena malé abecedy, která vycházela z písmen velkých. Postupně se písmena vyvíjela, měnila a vznikala písmena nová. Vedle písma vznikla také interpunkční znaménka, která slouží především k oddělování vět a jejich částí. K latinskému písmu patří také číslice. Latinka používá číslice arabské 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20. Zřídka používá číslice římské I, V, X, L, C, D, M.

„Latinka, kterou dnes píšeme, byla na školách zavedena roku 1849. Přičinil se o to autor jazykových učebnic a vrstevník Dobrovského F.J. Tomsa” (Penc, 1966, s.12)

Rozborem tvarů písmen byly stanoveny jejich tvarové prvky, rozborem psacího pohybu zjištěna jejich obtížnost. Obě tato zjištění měla význam pro utřídění písmen a číslic do skupin a pro stanovení pořádku jejich nácvičku. Byla vytvořena sestava písmen tak, aby posloupnost jejich nácvičku odpovídala postupně se rozvíjejícím schopnostem žáků. Uvnitř každé skupiny byla písmena rovněž seřazena podle obtížnosti od nejlehčích po nejtěžší (Penc, 1966).

Tvarové skupiny písmen a číslic podle Pence (1966):

1. Písmena s horními kličkami – hlavní tahy se vytvářejí jako kličky. Patří mezi ně písmena a číslice: e, l, b, f, k, h, d, t, 4.
2. Zátrhy horní, dolní a složený – Jejich hlavními prvky jsou zátrhy. Jsou to písmena: u, m, n, i, w, v, U, M, N, W, Y.
3. Levý oblouk – písmena a číslice začínající levým obloukem: E, C, CH, Č, c, č, ch, 6.
4. Uzavřený ovál – o, a, d', d, q, O, A, G, Q, O, 9.

5. Písmena s dolní kličkou – jsou tam zahrnuta písmena: j, p, g, q, y.
6. Oblouk a písmena se zvláštními případy hadovek – I, H, J, K, X, x, 8, 4.
7. Svislá hadovka, k ní se připojují pravé a levé oblouky, popřípadě vlnovka se závitem – poměrně složitý tvar mají písmena a číslice: P, B, R, Ř, T, Ť, F, 3, 5, 8
8. Písmena a číslice s hadovkou - s levým obloukem S, Š, L; s pravým obloukem - D, Ď; s vlnovkami – L, D, Z, Ž, z, ž, 2, 7.
9. V deváté skupině jsou samostatně zařazena písmena r, ř, s, š
10. Římské číslice – I, V, X, L, C, D, M
11. Interpunkční znaménka, matematická znaménka a závorky.

Některé psaní písmen a číslic se změnilo. Je možné je psát podle původní varianty, kterou uvádí Penc (1966) nebo podle varianty, která byla uvedena v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní školy.

2 METODY VE VÝUCE PSANÍ

Metoda vyučování je způsob, kterým učitel vede žáky při výuce. Je to také samotná činnost žáků, tedy učení a vede ke splnění námi zvolených cílů. Výuka čtení a psaní prošla četným vývojem.

„Výuku psaní výrazně ovlivňovaly abecedy a školské předlohy psacích písmen, které se v průběhu vývoje písma lišily ve tvarech písma, sklonu, tlaku na podložku a byly ovlivněny i psacími látkami a psacími potřebami“ (Santlerová, 1995, s. 24).

Mezi základní historické metody vyučování podle Mlčákové (2009) patří tyto metody: kopírovací, pauzovací, syntetická, taktovací, fyziologická, psychologicko - fyziologická, globální, analyticko – syntetická, Comenia Script.

Metoda kopírovací

Patří mezi nejstarší vyučovací metodu psaní. Používali ji již ve školách sumerských, řeckých a římských. Metoda spočívala v obtahování písmen na hliněných tabulkách, dokud si žáci písmo neosvojili. Po osvojení mohli psát tvary písmen na dřevěné tabulky barvou nebo do vosku. Učitel žákům nepomáhal a sloužil jako pedagogický dohled a pomocník, učili se tedy bez metodického vedení. Učitel žákům pouze ořezával brky a prováděl hodnocení. Velkým metodickým pokrokem bylo, když učitel začal žákům vést ruku při psaní. Tato metoda byla v našich školách používána až do konce 20. století.

Metoda pauzovací

Metoda se používala od roku 1937. V této metodě žáci dostali silně tištěný vzor, který si vložili pod papír a obtahovali jej. Po napsání řádku si žáci vzor posunuli a mohli psát znovu. Pro intenzivnější procvičení si obtažená písmena ještě obtahovali tužkou.

Metoda syntetická

Objevila se v roce 1820. Návčik písma probíhal ve třech fázích. Nejprve si žáci osvojili prvky písma, což jsou jednotlivé části písma, ze kterých následně vytvoří písmeno a potom celé slovo.

Metoda taktovací

Metoda vznikla ve Francii a byla používána na základě povelů. Podle příkazů se žáci učili psát jednotlivé tahy, prvky písmen, písmena, slabiky a celá slova. Každý učitel používal odlišné povely.

Metoda fyziologická

Tvůrcem této metody je Angličan, který preferoval perfektní pohyby každé části ruky. Nejprve byly vyučovány prvky písmen. Každý prvek měl své číslo. Učitel diktoval čísla a žáci museli mít osvojené, který prvek k danému číslu patří. Po osvojení jednotlivých částí písmen žáci přecházeli k psaní a skládali prvky dohromady.

Metoda psychologicko-fyziologická

K metodě fyziologické se přidala metoda psychologická. Ohledy byly brány na správné hygienické návyky žáka. Písmo mělo být hbité, zřetelné. Ozdobné písmo bylo zařazeno do hodin kreslení. Přišla změna v přístupu ve výuce psaní. *„Nová abeceda zachovávala zásadu jednoduchosti, čitelnosti a vazebnosti. Pozornost byla věnována cvikům prstů a ruky”* (Mlčáková, 2009, s. 47). Ostré pero bylo nahrazeno kuličkovým. V první řadě se žáci učili psát prvky písmen, posléze psali písmena, slova a celé věty. Při psaní byla v sešitech pouze jedna linka a schopnější žáci psali na papíry nelinkované. Psaní bylo vyučováno současně se čtením, ale bylo povoleno i vyučování, kdy se mohlo učit samostatně čtení a poté až psaní.

Metoda globální

Fungovala na stejném principu jako globální metoda ve čtení. Žáci se neučili jednotlivé prvky písmen. Pouze napodobovali pohyby ruky učitele a danou předlohu písma. Postupně začínali psát celá jednoslabičná slova a přecházeli na slova delší. V globální metodě se kladl důraz na to, že od samého začátku dává psaní smysl. V 1. pololetí žáci nejprve čtou a psát začínají až v pololetí druhém. Návčik psaní je tedy rozdělen na dvě období.

1) Období, kdy se dítě připravuje na psaní. V tomto období je důležité procvičovat hrubou i jemnou motoriku, při pohybech, které jsou podstatné pro psaní. V počátku dítě píše na nelinkovaný papír, který mu umožní svobodu volného pohybu.

2) Pokud dítě zvládne přípravné období, v druhé fázi dochází k samostatnému psaní. V této fázi je při psaní vhodné volit ta slova, která žáci dobře znají. Za vhodná jsou považována podstatná jména.

„Globální psaní je výrazem myšlenky. Technika psaní, na kterou myslili neustále pedagogové starší školy, vytváří se jako důsledek vyjadřování písmen. Při tomto způsobu vytváří děti svůj osobitý a volný rukopis dříve a bezpečněji, nežli při stálém šněrování při psací diktatuře” (Příhoda, 1934, s. 107).

Metoda analyticko-syntetická

Metoda vychází z metody psychologicko-fyziologické. Na počátku, kdy se žáci připravují na psaní, je potřeba rozvíjet jemnou motoriku činnostmi jako je např. trhání papíru, stříhání, práce s korálky apod. Následují kresebné cviky pro uvolnění celé ruky, psací prvky písmen, první písmena, slabiky a krátká slova. Postupně se žáci seznamují se všemi písmeny malé a velké psací abecedy. V počátečním psaní uplatňoval metodu analyticko-syntetickou i Hynek Kohoutek. Psané cviky byly doplňovány říkankou. Dítě myslelo především na říkanku a psaní bylo doplňkovou činností, která jí doprovázela. Z Kohoutkovy koncepce vycházely učební osnovy z roku 1983.

Psaní je součástí výuky českého jazyka a je rozděleno do 3 částí:

- 1) Předslabikářové období – v tomto období se procvičovaly kresebné cviky, psací prvky písmen a číslic a připravovalo žáky na orientaci v liniatuře.
- 2) Slabikářové období – žáci začínali psát a získávali základní písařské dovednosti a návyky. Důraz byl kladen na kvalitativní znaky písma.
- 3) Poslabikářové období – dochází k upevňování návyků při psaní. Je důležité, aby žáci dokázali převést mluvní podobu do podoby grafické. Sledujeme, zda dokáží psát grafémy ve správném pořadí a pozorujeme celkovou kvalitu písemného projevu.

Analyticko - syntetická metoda patří mezi nejpoužívanější metody dnešní doby. Metoda postupuje od nejjednoduššího ke složitějšímu. *„I v dnešní době, kdy psaní psacích písmen ustupuje do pozadí, se na děti kladou velké nároky týkající se kvalitativních znaků písma. Ve stávající metodě psaní jsou děti vedeny k přesnému dodržování základních znaků písma (tvar, velikost, úměrnost, vazebnost, sklo, hustota) a v nácvičku se většinou netoleruje žádná odchylka od předlohy (Šimková, 2012, s. 58).*

Comenia Script

Mezi nové psací písmo, které se u nás objevilo v roce 2009 patří Comenia Script, jehož autorkou je Radana Lencová. Písmo vzniklo na základě doktorského studia autorky. V roce 2010 bylo toto písmo zařazeno do několika škol, kde bylo ověřováno Ministerstvem školství. Zkušební proces probíhal dva roky a následně Ministerstvo školství písmo doporučuje jako možnou variantu k obvykle užívané psací abecedě.

Písmo Comenia Script má vycházet z dnešní doby, je jednoduché a moderní. Vychází ze základního tvaru a jeho náročnost si může každý pisatel zvolit sám. Písmo je svou jednoduchostí vhodné pro dysgrafiky a leváky, kteří si mohou zvolit vlastní sklon. Sklon musí být pravidelný. Se sklonem se žáci setkávají až ve 2. ročníku. V 1. třídě se učí písmo psát bez sklonu, aby byl nácvik co nejjednodušší. Některá písmena a číslice nám nabízejí výběr ze dvou možných variant. Můžeme si zvolit, zda písmena budeme spojovat pomocí ligatur nebo budeme psát každé písmeno zvlášť. K dispozici jsou písanky pro 1. a 2. ročník a další metodické materiály.¹

¹ <http://www.lencova.eu> [online]. [2014-12-14] Dostupné z: WWW
http://lencova.eu/cs/uvod/comenia_script/comenia_script_pismo/comenia_script_pismo_text

Výhody písma Comenia Script ²

- Mezi výhody patří čitelnost písma v zahraničí a naopak lepší čitelnost písma cizinců v České republice.
- Žáci se učí psát pouze jedno nebo dvě písmena místo čtyř, protože tvary písmena jsou bližší tiskacímu písmu. Může také zjednodušit systém čtení a psaní.
- Písmo má zpracované tahy pro leváky i praváky.
- Jednoduchá velká abeceda, na rozdíl od složitých barokních tahů, které v praktickém životě nepoužíváme.
- Volitelný sklon, se kterým se žáci seznamují až ve druhé třídě.
- Volitelné napojování písmen, které nemusí být žádné. Tím se vylučuje nečitelnost písma, která vzniká z nepřerušovaného psacího tahu. Výhodou je i psaní diakritických znamének, které žáci napíší hned po napsání písmene a ne až po napsání celého slova.
- Písmo vychází vstříc současným potřebám dětí, které postupem času opouštějí jednotazné písmo.
- Díky jednoduchému písmu, mohou žáci porozumět lépe textu. Složitější písmo může odpoutat jejich pozornost.
- Pro speciální účely je vypracovaná bezserifová forma písma, která je vhodná pro dysgrafické, handicapované nebo mentálně postižené děti.
- Abeceda obsahuje několik písmen a číslic, které mají více tvarových variant. Žák si může sám zvolit variantu, která mu bude vyhovovat. S tvarovými variantami se žáci seznamují ve druhém ročníku.

Nevýhody písma Comenia Script

- Jednou z nevýhod může být přestup žáka, který se učil písmo Comenia Script na jinou školu, kde se písmo nevyučuje. Proto školy vyžadují písemný souhlas rodičů na školách, kde se písmo vyučuje s upozorněním, že by při přestupu mohlo dojít k potížím.

² <http://www.lencova.eu> [online]. [2014-12-14] Dostupné z: WWW http://www.lencova.eu/cs/uvod/comenia_script/comenia_script_pismo/comenia_script_pismo_text

Podle náročnosti se písmo rozděluje na Comenia Script universal, Comenia Script B, Comenia Script A a kaligrafickou formu písma Comenia Script. Comenia Script universal je písmo, které bylo použito při ověřování a je vhodné pro široké spektrum žáků. Písmo má volné dříky a spojovací tahy. Comenia Script B je nejjednodušší varianta písma, která slouží pro speciální účely. Je vhodná např. pro dysgrafiky, pro které jsou ostatní varianty náročné. Comenia Script A je rozvinutější varianta Comenia Script universal. Začátek písmena začíná serifem a je ukončeno spojovacím tahem. Písmo se dá využít klasicky v písemné komunikaci nebo ve výtvarném vyjádření. Varianta Comenia Script A se dá dále rozvíjet do kaligrafické podoby. Je určená pro šikovné a nadšené pisáře. K psaní využíváme psací nástroje, jako třeba bombičkové pero, nebo ostatní psací nástroje, které mají seřízlou psací špičku a zvýrazní serify. Okrasné písmo můžeme zařadit například do předmětu výtvarné výchovy.³

Písmo Comenia Script vstupuje do výuky prvopočátečního psaní a je vyučováno na několika základních školách v České republice. Rodiče dětí mají právo rozhodnout se, kterou z metod se budou jejich děti učit psát.

„Současné alternativní metody čtení a psaní přispívají k rozšíření nabídky metod elementárního čtení a psaní v prvních ročnících základních škol a zároveň pomáhají učitelům při hledání efektivnějších metod výuky v současné škole“ (Šimková 2012, s. 62).

³ <http://lencova.eu> [online]. [2014-12-14] Dostupné z: WWW
http://lencova.eu/cs/uvod/comenia_script/comenia_script_pismo/comenia_script_pismo_text

3 VSTUP DÍTĚTE DO ŠKOLY

Vstup dítěte do školy znamená pro dítě velkou životní změnu. Předpokládá se určitý stupeň jeho rozvoje a připravenosti pro školu. Každé dítě je ovšem individuální a objevují se mezi dětmi rozdíly a věkové zvláštnosti, které musí každý učitel znát a respektovat je. Ve škole má dítě méně pohybu a většinu školního dne musí sedět. Děti tráví více času v uzavřených místnostech ve škole a doma, méně se dostanou na čerstvý vzduch. Děti se musí naučit ve škole pracovat podle pravidelného rozvrhu a ve škole i doma jsou na ně kladeny větší nároky. Počátky ve škole jsou velmi náročné, všechny nové poznatky zatěžují nervový systém dítěte. Vše je příčinou únavy, která může vést až k odporu k práci. Dítěti určitou dobu trvá, než si v novém prostředí ve třídě zvykne, bude se cítit bezpečně a zvykne si na nový kolektiv svých spolužáků. Každé dítě je odlišné a u některého může adaptace trvat až několik měsíců. Pokud se dítě ve škole necítí dobře, může dojít k tzv. školnímu šoku. Dítě je více unavené, vyčerpané, jeho imunita je snížena a je častěji nemocné. Může docházet k pomočování, krtavosti, poruchám spánku atd. U dítěte se zhorší kázeň, přestane chtít chodit do školy, přestane mluvit a může dojít až k hysterickým reakcím. Aby se všem těmto poruchám zabránilo, musíme dítě na školní docházku dobře připravit (Blatný, Fabiánková 1981).

3.1 Příprava na školní docházku

Před nástupem do školy, je důležité správně posoudit školní zralost dítěte, zdravotní stav a v předškolním věku na dítě klást přiměřené nároky. Rodiče by měli uspokojovat dětskou zvědavost a vysvětlovat mu pojmy, které nezná. Dítě by mělo mít určité denní povinnosti, aby získalo kladný postoj k práci. Klademe velkou pozornost rozvíjení hygienických návyků a sebeobsluhy. Od tří let by se dítě mělo setkávat se svými vrstevníky, aby se rozvíjely jeho sociální vztahy. V posledním předškolním roce je vhodné, aby děti navštěvovaly mateřskou školu. Nástup do školy pro děti nebude tak výrazná změna (Blatný, Fabiánková 1981).

3.2 Školní zralost

Školní zralost lze chápat jako připravenost dítěte na školní docházku. Především jde o zralost sociální a psychickou.

„Pro dítě školsky zralé jsou typické zvědavost a tvořivý přístup ke světu. Dítě již není tolik hravé, samo se hlásí o úkoly a práci. Má zájem o nové poznatky a dovednosti, je aktivní, schopné, občasné vytrvalejší, cílevědomé činnosti oproti dítěti nezralému, u něhož převažuje hravost, neúmyslná pozornost, spontánní, mechanické zapamatování a konzumní přístup. Nezralé dítě se nechá lehce odklonit od započaté činnosti, není schopné vytrvalosti“ (Šimíčková Čížková, 2005, s. 89).

Šimková (2012) ve své publikaci uvádí, že v České republice je stanovena školní docházka podle § 36 odst. 3 školského zákona č. 561/2004 Sb. Pro všechny děti, které dovrší k 31. srpnu daného roku 6 let. Dítě může do 1. třídy nastoupit, pokud dosáhne věku 6 let do konce kalendářního roku a požádá-li o to zákonný zástupce. V dnešní době se to stává pouze výjimečně.

Podle § 37 odst. 1 školského zákona č. 561/2004 Sb. *Není-li dítě po dovršení šestého roku věku tělesně nebo duševně přiměřeně vyspělé a požádá-li o to písemně zákonný zástupce dítěte, odloží ředitel školy začátek povinné školní docházky o jeden školní rok, pokud je žádost doložena doporučujícím posouzením příslušného školského poradenského zařízení a odborného lékaře. Začátek povinné školní docházky lze odložit nejdéle do zahájení školního roku, v němž dítě dovrší osmého roku.*⁴

Nejčastější příčinou odkladu je podle Šimkové (2012) problém v oblasti řeči - jak má dítě rozvinutou slovní zásobu, zda mluví srozumitelně a zda je schopno vyprávět. Pokud má dítě problém s pozorností a soustředěností – dítě by mělo být ve škole pozorné a svou pozornost by mělo udržet. V prvním ročníku se dítě nedokáže soustředit déle než 20 minut a činnost v hodině musí být rozmanitá. Problémy v grafomotorice – správné držení psacího náčiní, jednoduchá kresba. Dítě může mít problémy s pracovním tempem, kdy zaostává za ostatními žáky. Další příčinou odkladu mohou být nedostatečné vědomosti žáka.

⁴ <http://www.msmt.cz> [online]. [2015-02-18] Dostupné z: WWW <http://www.msmt.cz/dokumenty/uplne-zneni-zakona-c-561-2004-sb>

Zápisy do 1. ročníků se konají v období mezi 15. lednem – 15. únorem kalendářního roku. Ředitel školy si může sám zvolit místo a dobu zápisu. Zákonný zástupce dítěte může vybrat jinou než spádovou školu, ale vystavuje se riziku, že dítě nebude do vybrané školy přijato. Důvodem nepřijetí je kapacita školy.

Pokud se v 1. ročníku v průběhu 1. pololetí školního roku ukáže nedostatečná tělesná nebo duševní vyspělost ke školní docházce, je možné odložit školní docházku na následující školní rok.

K posouzení školní zralosti slouží několik testů. Testy školní zralosti se u nás zabývá J. Jirásek. Jirásek modifikoval testy Artura Kerna z roku 1951, z jehož šesti testů vybral tři úlohy. Kresbu lidské postavy – při které sledujeme vývojovou úroveň žáka. Postava by měla obsahovat všechny náležitosti a detaily lidské postavy. Dalším testem je napodobení psacího písma, kdy žák musí překreslit písmo podle vzoru. Posledním úkolem je obkreslení deseti teček uspořádaných do daného tvaru. Dítě by mělo zachovat tvar teček, který vidí na předloze.

Všechny tři úkoly zjišťují koordinaci pohybu ruky, zraku a vyspělost jemné motoriky. Ukáže nám, zda je dítě schopno dokončit zadanou práci a vytrvat u ní. Dětem do práce nezasahujeme a nevyrušujeme je. Na základě těchto testů může odborník doporučit odklad školní docházky.

Vstup dítěte do první třídy je velikou životní změnou. Proto je důležité, aby pro něj tento okamžik nebyl stresující, ale stal se příjemným zážitkem. Dítě se musí ve škole cítit bezpečně, příjemně a pohodlně. Výzdoba třídy by měla působit na dítě tak, aby se cítilo útulně. Počátky školní docházky mu pomáhá překonat škola i rodina.

4 POČÁTEČNÍ PSANÍ

Jedním z důležitých faktorů úspěšnosti žáka při psaní je jeho připravenost na školní docházku. S tím souvisí celkový tělesný vývoj dítěte – připravenost smyslových orgánů a pohybového aparátu. Dítě by mělo mít do určité míry rozvinutou jemnou motoriku ruky a mělo by být odolné vůči fyzické únavě (Blatný, Fabiánková, 1981).

V současné době se práce s dětmi v mateřských školách velice změnila. Celkově došlo ke změnám při pohledu na dítě, změnil se styl výchovné práce, její organizace i obsah.

Podle Doležalové (1996) je v předškolní přípravě na psaní důležité zaměřit se na utváření hygienických a pracovních návyků při kreslení, správné držení kreslicího nástroje. Rozvoj tělesné a percepční stránky dětské osobnosti, jako je rozvoj kloubní pohyblivosti a grafomotorické zručnosti, rozvoj sluchového a zrakového vnímání, rozlišovacích schopností, paměti a představivosti, cvičení pohybu očí zleva doprava a shora dolů, pěstování rytmického cítění, provádění specifických grafomotorických cvičení, je nezbytnou součástí přípravy dětí na psaní.

Počáteční psaní vychází ze zkušeností dítěte, které se seznamuje s prvním psaním pomocí napodobování a experimentů. V předškolním věku dítě píše tiskacím písmem, které pro něho není tolik náročné. Každé dítě se vyvíjí jinak a je na odlišné úrovni.

Dítě prochází různými stadii ve vývoji dětské schopnosti psát (Lipnická, 2007):

Dítě se začíná na papíře projevovat dětským čmáráním, což je organizace prvních grafomotorických pohybů, čáry vedou po papíru různým směrem a dítě to nazývá psaní, které také určuje určitý obsah. Následují čáry různých délek, které jsou uspořádány do tvarů nebo vzorů. Toto stádium se nazývá lineární čmárání. Tvar může v dětské představě zastupovat určité slovo. Ještě se neobjevují písmena, ale mohou se objevit některé jejich prvky. Dítě začíná pozorovat písmena a experimentovat s nimi. Snaží se je napodobit a vybírá si písmena, která jsou tvarově nejjednodušší. Ještě je nedokáže správně pojmenovat. Celý proces psaní komentuje. Zkouší psát vlastní jméno. Ze začátku se dítě pokouší zaznamenat pouze počáteční písmena svého jména, nebo vymýšlí zkratku pro své jméno podle písmen, které obsahuje a jméno přečte celé. Psaní

vychází z emociálních zážitků. Dítě se pokouší zachytit slovo podle toho, co mu je blízké. Píše jména blízkých osob, hraček nebo zvířat. Využívá písmena a slova, která zná a doplňuje je kresbou. Objevuje psaní slov. Při této fázi dítě píše celá slova, která si zapamatovalo. Přichází na spojitost psaného se čteným a zamýšlí se nad tvarem slova a počtem jeho písmen. Začíná psát hláskováním. Dítě zná všechna tiskací písmena abecedy a dokáže je použít při tvoření slov. Začíná chápat správné postavení písmene ve slově. V poslední fázi je dítě schopno psát správně slova a celé věty. Rozumí významu písemné komunikace. Nedodržuje gramatická pravidla, ale slovo píše tak, jak ho slyší.

Je velice pozitivní, když učitel na základní škole může navázat na počáteční fáze ovládnutí těchto procesů.

Dítě v předškolním věku už dokáže kreslit a podle předlohy psát čáry, kolečka, obloučky apod. Dokáže psát do řádku a kopíruje tvary na začátku řádku.

Začátek psaní ve škole se nazývá přípravné období. Cílem je připravit dítě na psaní písmen, slov a celých vět. V tomto období se do výuky zařazují činnosti, které připravují dítě na samotné psaní. Žáci používají co nejměkčí psací náčiní, aby ruka byla co nejvíce uvolněná a nenaucil se velkému přitlaku. Zařazujeme cviky přípravné a kresebné, které uvolňují ruku a paže. Uvolnění paže se začíná od ramenního kloubu, který se procvičuje ve stoje, přes loketní kloub, pomocí činností, které procvičují hrubou motoriku. Nakonec uvolnění zápěstí a prstů, pomocí cviků na jemnou motoriku. Pro procvičování jemné motoriky zařazujeme práce s drobným materiálem. Trhání a skládání papíru, navlékání korálek nebo modelování. Délka přípravného období je individuální a záleží na schopnostech žáků ve třídě. Průměrně trvá 6-8 týdnů (Doležalová, 1996).

4.1 Přípravné cviky

Přípravné cviky naučí dítě s lehkostí a bez tlaku vést ruku po papíře a odstraňují pohyby, které nejsou žádoucí. Při výběru přípravných cviků volíme takové cviky, které účelně procvičují všechny svaly zúčastněné při psaní. Cviky, které podporují pohyb po řádce a které postupně přechází od jednodušších k složitějším, dále ty cviky, které

vyžadují přísnější ovládní svalů ruky, zvýšenou kontrolu pohybu, přesnější součinnost zraku při vytváření tvarů stejně velkých, stejně vzdálených apod. (Tymichová, 1985). Všechny cviky probíhají hravou formou a mohou být doplněny říkankou, básničkou nebo písničkou, která žáka motivuje k procvičování a rozvíjí základy rytmického psaní. Cviky zařazujeme před nácvičkem kresebných cviků a před psaním, aby si žáci ruce uvolnili (Doležalová, 1996).

4.2 Kresebné cviky

Kresebných cviků je celá řada. Zařazujeme je následně po uvolnění ruky přípravnými cviky. Při tomto cvičení dochází k volnému a uvolněnému pohybu ruky po papíře. Cvičení připravují ruku na specifický pohyb po papíře, který je jednotažný a vedený zleva doprava. Žáci napodobují různé pohyby, které znají z běžného života, např. zajiček skáče, auto jede, ptáček léta apod. Cviky jsou v pracovních listech různě motivované. Hlavním cílem kresebných cviků je koordinace činnosti mozkových center a zrakových orgánů se svalovým aparátem ruky.

Kresebné cviky můžeme provádět ve stoje, kdy žáci drží psací náčiní za polovinou a uvolňují tak ramenní kloub. Můžeme dětem na zeď nalepit velký arch papíru, kde budou cviky provádět. Nebo vsedě u stolu se zdviženým loktem, čímž se uvolňuje loketní kloub a vsedě s opřeným loktem pro uvolnění zápěstí. Dbáme na správné držení psacího náčiní a začínáme žáky pozvolna upozorňovat na hygienické a pracovní návyky. Při provádění kresebných cviků se snažíme vždy o dobrou atmosféru ve třídě. Cviky začleňujeme do výuky i během školního roku, kdy už žáci píšou prvky písmen. Slouží k dalšímu utvrzení a procvičení tvaru, ale i ke zpestření výuky. Cviky neznámujeme, ale hodnotíme pouze razítkem nebo obrázkem. Žák se nesmí bát cvik provádět (Doležalová, 1996).

4.3 Psací prvky

Po období, kdy žáci uvolňují ruku a procvičují kresebné cviky, následuje nácvik psacích prvků. Před začátkem nácviku se provádí prognostický test, který se nazývá „pilka“ (Blatný, Fabiánková, 1981). Cílem tohoto testu je zjištění, zda je žák připravený pro nácvik psaní. Můžeme vyzkoušet koordinaci mozkových center s dalšími orgány,

kteře se podílejí na psaní. Žáci jsou motivováni říkankou. Poté učitel předepíše na tabuli vzor pilky, která se skládá ze šikmých a svislých čar. Žáci mají za úkol, bez předchozí přípravy, napsat pilku na nelinkovaný papír formátu A4. Po nácviku všech psacích prvků prognostický test opakujeme a porovnáváme s testem prvním. Měli bychom vidět rozdíl a žák by měl být na psaní lépe připraven (Doležalová, 1996).

Žáci začínají psaním čar, oblouků, oválů, zátrhů, klíček a dalších psacích prvků. Všechny tyto pohyby po papíře žáci zvládali již v předškolním období, ale nyní jsou omezeni liniaturou v sešitech. Každý předepsaný vzor má určitý tvar, velikost a sklon a žák musí tvar co nejlépe napodobit. Každé písmeno se skládá z jednotlivých prvků. Některé prvky přecházejí plynule do sebe a je obtížné říci, kde jeden prvek končí a druhý začíná. Při psaní prvků písmen není vhodné spěchat. Žáci by měli být neustále chváleni a povzbuzováni. Celý nácvik psacích prvků následně ovlivní psaní žáka. Začínající písáři se při psaní psacích prvků orientují podle orientačních bodů. Orientační (pomocný) bod se nachází na lince, kde se písmeno linky dotýká (Šimková, 2012).

„Tyto prvky se píší tužkou. Žáci se učí orientovat v liniatuře, uvědomovat si psaný tvar, jeho velikost a sklon. Doporučuje se, aby se prvky písmen nacvičovaly ve velkých tvarech do široké liniatury, která by byla postupně zmenšována. Je třeba i těmto cvičením věnovat dostatečný časový prostor“ (Doležalová, 1996, s. 33).

4.4 Vlastní nácvik písmen

Nové písmeno začíná žák poznávat nejprve sluchovou analýzou náslovné hlásky. Při psaní písmen se začíná těmi, které jsou pro žáky nejjednodušší. Mezi ně patří písmeno e, é, i, í, u, ů, ú, m. Při nácviku psaní srovnáváme písmeno tiskací, které žáci znají, s písmenem psacím. Psací písmeno můžeme vepisovat do písmene tiskacího. Učitel předepíše na tabuli do liniatury psací písmeno, stejně jako mají žáci v písance. Psaní písmene může být doprovázeno říkankou nebo pohádkou. Psací pohyb písmene několikrát zopakujeme. Žáci si poté vyzkouší písmeno nakreslit několikrát ve vzduchu. Musíme brát ohled na praváky i leváky, abychom všem dětem pohyb a tvar písmene ukázali. Využit můžeme i dalšího znázornění. Žáci si mohou vytvarovat písmeno z provázku nebo modelíny, kreslit tvar písmene do pískového stolu apod. Před psaním do písanky s žáky procvičíme svaly ruky a zvolíme vhodnou říkanku, básničku nebo písničku na procvičení. Důležitá je kontrola hygienických a pracovních návyků, na které

děti upozorníme. Následuje psaní do písanky. Žáci v písance nejprve obtahují předepsaný vzor. První písmena jsou v písankách vytečkovaná a žák tečky obtahuje. Učitel po celou dobu psaní žáky pozoruje, upozorňuje je na chyby a v případě některých nedostatků žáky přeruší a zopakuje nebo procvičí, v čem žáci chybují. Po napsání celého řádku je vhodné žáky vést k sebehodnocení. Žáci zkontrolují písmeno, které napsali s předepsaným vzorem a mohou zakroužkovat nebo vyznačit písmeno, které se jim nejvíce povedlo. Pokud žák na tužku netlačí, začíná psát perem. Po nácvičku několika písmen mohou žáci začít spojovat písmena ve slabiky a poté ve slova. Samozřejmě psaní slabik a slov by měla předcházet sluchová analýza na hlásky a písmena. Před psaním slabik a celých slov učitel žáky upozorní na napojování písmen a ukáže jim správný způsob (Doležalová, 1996).

5 ZNAKY PÍSMÁ

Základními požadavky na písmo jsou znaky kvalitativní, mezi které patří tvar, velikost, úměrnost, stejnoměrnost, vazebnost, sklon, hustota a rytmizace, úprava a znaky kvantitativní, kam zařazujeme rychlost psaní.

Tvar písma

Vzhledem k dnešní době se snažíme písmo co nejvíce zjednodušovat a snažíme se o jeho ekonomičnost. Tvar písmene je nejdůležitější ze všech znaků. Napsané písmeno má správný tvar.

„V současnosti klademe důraz na štíhlé tvary, neboť jsou dobře čitelné a umožňují rychlé psaní“ (Doležalová, 1996, str. 8).

Zeštíhlují se především písmena s ovály – O, A a písmena, u kterých se jejich prvky opakují – M, N. Protože se písmo neustále zjednodušuje, můžeme najít malé rozdíly i v písankách. Např. kličkový obrat se nahrazuje ostrým obratem. Změny nemají vliv na čitelnost písma (Křivánek, Wildová, 1998).

Velikost písma

Velikost písma je především dána liniaturou v písankách a v průběhu nácvičku se zmenšuje. Průměrná výška středního písmene je 5 – 6 mm. V počátcích písemného rozvoje psaní ovlivňuje dosažená úroveň psychického i tělesného zrání dítěte, jeho psychosomatické možnosti a grafomotorická zručnost (Doležalová, 1996).

Úměrnost písma

Úměrnost je poměr písmen střední, horní a dolní délky, který by měl být 1:1:1. K dodržování úměrnosti žákům pomáhají pomocné liniatury, které mohou být buď kompletní, nebo pouze částečné. Pokud nebrání čitelnosti a úhlednosti písma, jsou tolerovány individuální zvláštnosti. Problematikou pomocné liniatury se zabývala J. Šemberová.

Stejnoměrnost písma

Stejnoměrnost musí být dodržována v celém psaném projevu. Znamená to, že musíme dodržovat stejnou výšku písmene stejného druhu. Žákům v 1. ročníku činí stejnoměrnost velké obtíže. Pomáhají jim předepsaná písmena na začátku a konci řádku a také pomocná liniatura.

Vazebnost písma

Obecně preferujeme psaní písmen jedním tahem a jednotažné spojování písmen do slabik a slov. Učitel vede žáky k psaní slov jedním tahem a psaní diakritických znamének až po napsání celého slova. Vedeme žáky k nácviku rytmického psaní, které žákům pomáhá dodržovat ostatní kvalitativní znaky. U dysortografiků, dovolujeme psát znaménka hned po napsání písmene. Při nácviku psaní jsou některé spoje snadné a některé obtížnější, proto jim při nácviku věnujeme větší pozornost. Pro některé žáky 1. ročníku je vazebnost písma obtížná, proto k žákům musíme přistupovat individuálně. Pokud žák nezvládá psát jednotažně, za každou cenu ho nenutíme. Žák by mohl ztratit motivaci a cítit se špatně. Raději volíme vhodné uvolňovací cviky, které zvýší pohyblivost ruky po papíře (Křivánek, Wildová, 1998).

Sklon písma

Sklonem písma se rozumí osa, kterou svírá osa písmene s linkou. Za nejvhodnější písmo je považováno to, které má sklon 75° . Písmo, které má sklon 75° , je předepsané v čítankách. Tímto sklonem by měl psát učitel. U žáků tolerujeme sklon od 60° do 90° , který musí být jednotný. Se sklonem 90° a více se setkáváme především u leváků. Sklon větší než 90° se nazývá sklon zvrácený. Pokud je sklon písmen nestejnoměrný a všechny osy směřují do jednoho bodu, jedná se o sklon vějířovitý. Sklon můžeme pozitivně ovlivnit dodržováním hygienických a pracovních návyků, správným metodickým postupem při nácviku nových písmen a jejich procvičováním (Křivánek, Wildová, 1998). Současné psaní umožňuje levákům i mírně zvrácený sklon. S leváky nacvičujeme písmo stojaté, které je pro ně snadnější, pohodlnější a rychlejší (Křišťanová, 1998).

Hustota a rytmizace

Psaný text by měl být uspořádaný a estetický celek. Žák by měl dodržovat stejné mezery mezi písmeny a později i mezi slovy. Nové písmeno by mělo začínat vždy trochu šikmo vpravo pod koncem předcházejícího písmene. Rytmizace znamená plynulý a pravidelný pohyb ruky po papíře. Pro žáky je orientace v prostoru velice obtížná, je nutné žáky dobře vést. Ve 3. ročníku se žáci začínají učit psát na nelinkovaný papír.

Úprava

Každý písemný projev musí mít nějakou úpravu, ke které vedeme žáky ve všech předmětech. Žáci dopisují celé linky od počátku až do konce. Pokud se jim nevejde poslední slovo na linku, rozdělují ho na slabiky.

Rychlost psaní

Rychlost psaní je jediným kvantitativním znakem písma. Počet písmen za určitý čas vyjadřuje rychlost psaní. U žáků v prvním ročníku je tempo individuální, nepožadujeme po nich, aby psali hbitě a necháme je psát jejich tempem, které by nemělo být příliš pomalé. V prvním ročníku tempo nezjišťujeme. Rychlost si můžeme zjistit pouze orientačně, abychom měli orientační přehled. Rychlost se u žáků zvyšuje, pokud pravidelně psaní procvičují a zvyšují se jejich psací dovednosti.

„Na kvalitu písma žáků také působí ukázněnost, klid ve třídě a radostná atmosféra. Žáky je třeba neustále chválit, povzbuzovat a přistupovat k nim citlivě. Nutný je individuální přístup se zřetelem ke schopnostem a dovednostem žáků. Chyby je třeba hned napravit, aby si je žák nefixoval. Nelze je však vždy odstranit okamžitě. Žák musí vynaložit značné volní úsilí, vyučující musí dítě neustále kontrolovat, trpělivě a citlivě opravovat. Výsledky práce žáků hodnotíme velmi uvážlivě“ (Šimková, 2012, s. 56).

6 HYGIENICKÉ A PRACOVNÍ NÁVYKY PŘI PSANÍ

Písmo je důležitým prostředkem mezilidské komunikace. Aby žákův písemný projev byl správný, je důležité, aby dodržoval pracovní a hygienické návyky.

K dodržování a upevňování hygienických návyků dochází především v počáteční výuce psaní. Při počáteční výuce psaní je důležité dbát na správnou posloupnost a vývoj hygienických návyků, ke kterým musíme žáky vést. Musíme předejít tomu, aby si žáci nezafixovali špatné návyky, které se následně obtížně odstraňují nebo se nepodaří odstranit vůbec. Jako první seznamuje děti s hygienickými návyky rodič a učitel v mateřské škole. Návyky se následně upevňují a procvičují na základní škole.

„Dodržování správné polohy těla při psaní předejdeme zvýšené únavě, plynoucí z provádění neúčelných a namáhavých pohybů, zamezíme dále zhoršování činnosti smyslových orgánů a výskytu ortopedických vad. Také správným úchopem psacího náčiní předcházíme brzké únavě ruky při psaní a nepříznivým následkům z toho plynoucím“ (Doležalová, 1996).

K dobrému začátku a radosti dětí ze psaní přispívá i výběr vhodného psacího náčiní. Dnešní doba nám nabízí velké množství psacích a kreslicích potřeb, které se liší barevností, cenou a materiálem. Všechny pomůcky jsou pro leváky či praváky. Žák ve škole začíná psát tužkou, pokud na ni netlačí, za odměnu začíná psát perem. Pokud dítě stále na tužku tlačí, píše mikrotužkou, na kterou nemůže vyvíjet takový tlak.

Držení tužky

Na správný úchop musíme dbát od počátku, kdy dítě začíná kreslit. Nesprávné držení psacího náčiní se špatně odvyká a ovlivňuje výkony dítěte snížením grafomotorické obratnosti. Správné držení psacího náčiní je stejné u praváků i u leváků. Jeden jediný úchop je však pro lidskou ruku ten nejpřirozenější a nejefektivnější z hlediska pohybů dlaně a prstů, jedná se o úchop špetkový. Všechny ostatní úchopy znesnadňují psaní. Tužku držíme třemi prsty. Palec a ukazováček směřují bříšky proti sobě, prostředníček podpírá ze spodu náčiní hranou bříška. Prsteníček a malíček jsou přitisknuté k prostředníčku. Dlaň je volná a úchop je lehký. Pokud žákovi tužku

vytáhneme, drží psací náčiní lehce. Aby nedocházelo k omezení pohybů prstů, je důležité dodržovat správnou výšku držení psacího náčiní. Správný úchop by měl být 3 cm nad hrotem pera. Při vysokém úchopu je tužka špatně ovladatelná. Pokud dětem dělá problém držení psacího náčiní ve správné výšce, můžeme jim na psacím náčiní vyznačit, kde mají tužku držet, např. navléknout tenkou gumičku do správné výšky pera. Existují další pomůcky, které žákovi pomůžou k dokonalému a správnému držení psacího náčiní. Např. papírový kornout, kterým se obalí psací náčiní a kornout by měl správně při psaní směřovat mezi loket a rameno dítěte, různé násadky na tužky nebo pera s tzv. trojhranným programem, které napomáhají ke správnému držení psacího náčiní. Je také možnost dítěti vyrobit násadku z moduritu, do kterého si dítě obtiskne své prsty, podle správného držení. Pokud si dítě nezafixuje správné držení psacího náčiní a zafixuje si úchop nesprávný, je důležité to včas zachytit, opravit a začít trénovat správný úchop. Náprava trvá velice dlouho. Podle nejnovějších studií se na psaní podílí až 500 svalů a je důležité, aby všechny správně fungovaly.

Za nesprávný úchop považujeme všechna držení, která se liší od špetkového. Hrstičkový úchop - psací náčiní drží čtyři prsty, navíc se k prstům přidává prsteníček, který psací náčiní podpírá. Někteří rodiče tento úchop považují za správný a proto ho používá mnoho školáků, smyčcový úchop - psaní se účastní všechny prsty, palec je na správném místě a všechny ostatní prsty jsou položeny na psacím náčiní z druhé strany, pěstičkový úchop - žák má ruku v pěst a palec je ohnutý přes pero, špetkový úchop se silným přitlakem na psací náčiní - prsty ani dlaň ruky není uvolněná a žák vyvíjí silný tlak na psací náčiní a dochází k omezení pohybu ruky, úchop s palcem přes psací náčiní - prostředníček i ukazováček drží psací náčiní správně, ale palec je vysunutý přes psací náčiní. S nesprávným úchopem se můžeme setkat především u dětí v raném věku nebo u dětí z málo podnětného prostředí (Doležalová, 1996).

„Nesprávný úchop může být zapříčiněn imitací špatného vzoru rodičů, sourozenců či pedagogů nebo důsledkem odchylky ve vývoji jemné motoriky, často s doprovodnými projevy zařazovanými souhrnně do obrazu LMD. V obou případech však vadný úchop může zapříčinit značnou bolestivost ruky, její rychlou únavu a následnou chybovost v psaní, pocení, a tím velmi nepříjemné pocity dítěte při psaní a malování“ (Šimková, 2012, s. 29).

Ke správnému držení tužky pomáhají také různé pomůcky např. trojhranné psací potřeby nebo moduritový nástavec na tužku (Tymichová, 1994).

Sklon písma a papíru

Správný sklon u žáka by měl být mírně vpravo. Tomuto sklonu napomáhá mírné natočení sešitu vlevo. Při psaní je také důležitý dostatek místa. Proto žáky vedeme k pořádku na lavici a uspořádání potřeb. U dětí tolerujeme sklon 60 - 90°. Sklon 75° je všeobecně uznáván za nejvhodnější a také vzorové písmo (Penc, 1958).

Můžeme rozlišovat čtyři typy sklonů. Zvrácený sklon - pokud se nejedná o žáka, který píše levou rukou a jeho písmo má sklon více než 90°, jedná se o sklon zvrácený. Vějířovitý sklon - jestliže všechny sklonové čáry směřují do jednoho bodu, nazývá se tento sklon vějířovitý. Ležatý sklon - má-li žákův sklon méně než 60°, říkáme, že jeho sklon je ležatý a písmo je výrazně pravosklonné. Rozvrácený sklon - směřuje-li každá sklonová čára jiným směrem a každé písmeno je jinak nakloněné, jedná se o rozvrácený sklon.

Poloha těla a ruky při psaní

Do výuky prvopočátečního psaní je vhodné zařadit aktivity, které neprobíhají pouze vsedě v lavici. Především uvolňovací cviky mohou být prováděny ve stoje, na lavici nebo na svislé ploše. Vhodné je připevnit arch papíru na zeď. Žák má možnost provádět velké tvary a může volně pohybovat celou rukou. Dlaň nesmí být položena na papíře, ale měla by být ve vzduchu. Jednou z aktivit může být také psaní v tureckém sedu. Musíme dbát na správný posed dítěte, aby si netlačilo na hrudník a mohlo tak správně dýchat. Psaní do sešitu se provádí vsedě v lavici. Dítě by při psaní mělo sedět přirozeně a pohodlně na celém sedadle. Ke správnému sezení přispívá i nábytek, který musí být přizpůsobený k věku dítěte. V dnešní době je mnoho možností a existuje nábytek, který lze nastavit podle potřebné výšky. Žák musí mít správnou velikost židle, aby obě nohy byly opřené o podlahu. Stehna a lýtka svírají pravý úhel. Trup je mírně nakloněný, ale hrudník se nedotýká lavice. Celá váha spočívá na sedadle a neopírá se o předloktí. Obě paže leží na psací desce a ramena jsou uvolněná ve stejné výšce. Hlava je v prodloužení páteře, mírně předkloněná. Oči jsou vzdáleny 25 - 30 cm od papíru. Je důležité neustále kontrolovat správnou polohu těla, aby nedošlo ke špatným návykům.

Při psaní je ruka položená na malíkové hraně, po které se při psaní lehce posouvá zleva doprava a u leváků opačným směrem. Ruka je vedena pod řádkem, abychom dokázali sledovat, co píšeme. Druhá ruka, která nepíše, posouvá papír a plní také funkci opěrnou.

Aby se žákům dobře psalo, je důležité dodržovat ještě další podmínky. Žák musí na psaní dobře vidět. Lavice jsou proto uspořádané tak, že světlo na pracovní desku dopadá z levé strany. Třída by měla být vyvětraná a měl by tam být příjemný vzduch. Učitel by samozřejmě měl hlídat pokojovou teplotu a často větrat. K důležitým faktorům patří i klidná atmosféra a radostná pracovní nálada. Žák musí být na psaní odpočatý. V prvopočátečním psaní by doba psaní neměla trvat déle než 20 minut. Psaní je vhodné zařazovat do ranních vyučovacích hodin. Do hodin také zařazujeme různé motivační básničky a říkanky, na procvičení prstů a rukou (Mlčáková, 2009)

Všechny hygienické návyky by měly být stejně jako ve škole i doma upevňovány. S přibývajícím věkem žáka se pracovní a hygienické návyky postupně vytrácí. Výrazný rozdíl pozorujeme zejména mezi 3. a 5. ročníkem 1. stupně základní školy. U žáků 5. ročníku dochází k výraznému zrychlení psaní na úkor výše zmiňovaných hygienických a pracovních návyků.

7 LATERALITA

Leváctví nebo praváctví je přirozeným projevem lateralit.

„Tento jev charakterizujeme jako funkční převahu levé ruky. Přednostně se užívá i dolní končetiny, oka a ucha. Znamená to, že jedinec vykonává určitý výkon kvalitativně lépe jedním z párových orgánů. Leváctví je odrazem nesouměrné činnosti řídicích mozkových center. Výsledná výkonná stránka jedince je rovněž závislá na vnějších podmínkách, především na výchovném působení“ (Křišťanová, 1998, s. 6).

Typy lateralit (Křišťanová, 1998):

Pokud převažuje jedna strana u všech párových orgánů, hovoříme o lateralitě souhlasné. Je-li u každého z párových orgánů vedoucí strana jiná, jedná se o lateralitu nesouhlasnou, neboli zkříženou. Např. vedoucí je levá ruka a naproti tomu pravé oko. Nelze-li určit, který z párových orgánů je upřednostňovaný, je lateralita neurčená - nevyhraněná.

Pokud se některé z dětí jeví jako levoruké, k odhalení slouží zkoušky lateralit Z. Matějčka a Z. Žlaba.

Normální vývoj leváctví a praváctví působí na utváření osobnosti dítěte. Je důležité včasné je rozpoznat a začít všestranně rozvíjet. Dle dlouhodobého pozorování lze konstatovat, že přecvičování leváků na pravou ruku je nepřípustné. Prokázalo se, že děti, které byli přecvičovány, trpěli odporem ke škole, koutavostí, poruchou chování aj. Dnes se ve škole s přecvičováním dětí nesetkáváme, někdy se objevuje nepřiměřený nátlak rodiny, především ze strany starší generace (Blatný, Fabiánková, 1981).

Při prvopočátečním psaní je důležitá individuální péče o žáka, který píše levou rukou, protože požadavky na psaní jsou pro praváky i leváky stejné.

Přirozený směr leváka zprava doleva se mění a je nahrazen směrem zleva doprava, který je přirozený pro praváky. Tento směr se žáci musí naučit stejně jako žáci, kteří píší pravou rukou. Dalším problémem je pro leváky také sklon, který vyžaduje zvládnutí jemné motoriky. Naklonění psacího náčiní vlevo znesnadňuje žákovi kontrolu napsaného, proto dochází ke špatnému úchopu psacího náčiní. Žák začne držet psací

náčíní shora nebo ze strany, aby pro něho byla kontrola napsaného snadnější. Z tohoto důvodu je důležitá kontrola žáka a správné metodické vedení. Metodikou psaní levou rukou se zabýval Miloš Sovák, který je průkopníkem v této oblasti, Jana Šemberová a další (Křišťanová 1998).

Vývoj pravorukosti a levorukosti není přímočarý. V životě jsou patrná období, kdy dítě používá jednu ruku více nebo ruce střídá. Obratnější ruku začíná dítě upřednostňovat kolem 4. roku. Prostředí, ve kterém dítě žije a výběr činností, které provádí, mohou ovlivnit jeho laterální jen ve směru přednostního užívání pravé ruky. Lateralita horních končetin se začíná projevovat v 5 - 7 letech. Psaní je na počátku školní docházky velice náročnou činností. Proto je důležité rozhodnutí, jakou rukou se bude dítě učit psát (Šimková, 2012).

Základním předpokladem úspěšného zvládnutí psaní je především individuální péče o žáka. Metodika práce je velmi podobná jako u praváků, ale u psaní se můžeme setkat s některými problémy, jako je třeba zrcadlové písmo aj. Většina leváků nemá s výukou žádné problémy.

Leváctví bývá někdy laicky spojováno se specifickými poruchami učení nebo poruchami řeči. Výzkumy tuto teorii nepotvrdily. Pokud se objevuje, není výrazná a pro individuální diagnostiku nemá velký význam (Matějček, 2005).

Můžeme říci, že téměř v každé třídě se setkáme s leváky.

8 DRUHY PSACÍCH CVIČENÍ

Všechny písařské dovednosti, znalosti a návyky žáci uplatňují při opisu, přepisu, diktátu a volném písemném projevu – autodiktátu. Všechny formy cvičení používáme již od počátečního nácviku písmen. U psaní hodnotíme pravopis, obsah a grafiku písma (Doležalová, 1996).

OPIS

Při opisu žáci napodobují a opisují psací písmo. Žáci opisují písmena, slabiky a poté celá slova. Opis je nejjednodušší forma psaní. Měli bychom žáky vést ke kontrole napsaného s předlohou. Opis se využívá při nácviku psaní nových písmen, slov a vět. Učitel opis řídí a postupně vede žáky k samostatnosti. Žák by měl postupovat při opisu následovně. Nejprve si přečte, co má opisovat, zapamatuje si to a následně píše z paměti. Po napsání následuje kontrola se vzorem (Doležalová 1996).

PŘEPIS

Přepis je pro žáky obtížnější formou psaní. Žáci přepisují text psacím písmem, který je napsaný tiskacími písmeny. Přepis nám ukáže, jak žák ovládá vztah mezi tiskacím a psacím písmem. Jsou zde kladeny velké nároky na paměť, neboť si žák musí psací písmeno vybavit a z paměti jej napsat. Aby žák dosáhl kvalitních výsledků při přepisu, je nutná dobrá předchozí příprava. Žáci spojují tiskací a psací písmena a k tiskacím písmenům píší písmena psací. Pro důkladné zapamatování je vhodné mít ve třídě vyvěšené karty s obrázky, u kterých bude napsané psací i tiskací písmeno a umožnit dětem s těmito kartami pracovat. K zapamatování také přispívá časté čtení psacích písmen (Šimková 2012).

„Před opisem a přepisem slova provedeme se žáky hláskovou analýzu slova a upozorníme na psaní čárek a háček nad písmeny, případně je vyzveme, aby sami řekli, která ze znamének budou ve slovech psát. K tomuto způsobu práce se vracíme i v druhé polovině školního roku” (Křivánek, Wildová, 1998, s.).

DIKTÁT

„Diktát vyžaduje schopnost analyzovat slyšené slovo v hlásky, vybavit si tvar písmene, spojit písmena do slabik a slov“ (Mlčáková, 2009, s. 71).

Žáci musí mít dostatečně rozvinutou sluchovou i zrakovou percepci. Žák musí být při psaní velice pozorný a soustředěný, proto je vhodné ze začátku dávat diktáty krátké. Nevhodně dlouhý diktát vede k rychlé únavě a žáci zbytečně chybují. Před diktátem žáci musí znát všechny gramatické jevy, které diktát obsahuje.

„V 1. třídě píšeme diktát již při znalosti prvních dvou písmen, diktujeme slabiky, slova a jednoduché věty, bez předložkových výrazů“ (Šimková, 2012, s. 104).

AUTODIKTÁT

Autodiktát je nejobtížnější forma psaní, kdy žák zaznamenává své myšlenky. V 1. ročníku se k autodiktátu používají obrázky, ke kterým žáci píší slova. Na začátku si žáci mohou slova vyslovovat nahlas a později šeptem. Později mohou psát sami slova, která si vymyslí – jména, rýmy, básničky atd.

Autodiktát je pro žáky velice náročný, ale pomáhá rozvíjet písarské dovednosti, vyjadřování a tvořivost žáka (Šimková, 2012).

II. VÝZKUMNÁ ČÁST

9 UVEDENÍ DO VÝZKUMU

Diplomová práce zkoumá písemný projev žáků 5. tříd na 1. stupni základních škol v Jihočeském kraji a studentů Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.

Žáci dostali za úkol přepsat krátký text, z kterého následně vychází náš výzkum. Každý žák dostal svůj vlastní text a linkovaný papír. Žáci měli za úkol text přepsat tak, jak normálně píšou, nebo jak se jim píše nejpohodlněji.

Výzkum byl prováděn v průběhu roku 2012 a 2013 na třech základních školách v Jihočeském kraji a na Pedagogické fakultě v Českých Budějovicích. Tázáno bylo celkem 157 žáků základních škol a 63 studentů Pedagogické fakulty.

V přepisu textu sleduji, zda se žáci 5. ročníku základní školy výrazněji odkloňují od standartního písma. Vyhovuje-li jim stále písmo psací nebo přecházejí-li pro usnadnění k písmu tiskacímu, buď v celém písemném projevu, nebo jimi nahrazují pouze některá písmena. Pozorujeme, jestli dodržují kvalitativní znaky písma jako je sklon a velikost písmen, chyby ve tvarech písmen a zda chybují v přepisu textu.

Dále porovnááme písemný projev studentů 4. ročníků Pedagogické fakulty v Českých Budějovicích, kteří absolvovali předmět prvopočáteční čtení a psaní se studenty 3. ročníku Pedagogické fakulty v Českých Budějovicích, které tento předmět teprve čeká. U studentů Pedagogické fakulty sleduji stejná kritéria jako u žáků 5. ročníků na základních školách.

Cílem tohoto výzkumu je zjistit odklon od současné psací latinky a přechod k písmu tiskacímu.

10 CHARAKTERISTIKA VYŠETŘOVANÉHO SOUBORU A PODMÍNKY VÝZKUMU

Výzkum byl prováděn na třech základních školách v Jihočeském kraji a na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, základních školách ve Strakonících a v Nové Bystřici.

Základní škola Krále Jiřího z Poděbrad Strakonice

Základní škola Krále Jiřího z Poděbrad byla ve Strakonících otevřena roce 1964. V roce 1990 byla škola rozšířena o druhý pavilon. V současné době základní školu navštěvuje 477 žáků.⁵ Na této škole jsme podrobili výzkumu dvě páté třídy s počtem 47 žáků.

Základní škola Dukelská Strakonice

V padesátých letech minulého století bylo ve Strakonících nedostatek škol, proto byla vystavěna základní škola Dukelská. Učitelství sbor byl ustanoven v únoru roku 1956. Pro nadané žáky jsou zřizovány třídy s rozšířenou výukou matematiky a přírodovědných předmětů. Do těchto tříd mohou chodit i další nadaní žáci z regionu. Dále zde otevírají třídy pro žáky se specifickými poruchami učení. Celá škola je bezbariérová, proto umožňuje získat vzdělání i tělesně postiženým žákům. V současnosti základní školu navštěvuje kolem 850 žáků.⁶ Výzkum byl prováděn ve třech pátých třídách s celkovým počtem 80 žáků.

Základní a mateřská škola Nová Bystřice

Historie základní školy sahá až do roku 1661, kdy byla na zámku založena jednotřídní škola. Současná školní budova byla vybudována v roce 1903. Původně to byla škola pouze německá, protože až do roku 1946 bylo obyvatelstvo Nové Bystřice pouze německé národnosti. Škola prošla celou řadou změn, kdy byla opravena a také

⁵ <http://www.zs-podebradova.strakonice.eu> [online]. [cit. 2015-02-16] Dostupné z: WWW <http://www.zs-podebradova.strakonice.eu/>

⁶ Almanach 50. výročí ZŠ Dukelská ve Strakonících, zapůjčeno ZŠ, Strakonice: ZŠ Dukelská, 2006.

proběhla generální přestavba. V dnešní době navštěvuje školu přibližně 400 žáků.⁷ Výzkum byl proveden v jedné páté třídě.

Tabulka 1 Počet žáků na ZŠ

ZŠ Poděbradova Strakonice	47 žáků
ZŠ Dukelská Strakonice	80 žáků
ZŠ Nová Bystřice	30 žáků
Celkem	157 žáků

Zdroj: vlastní šetření

Tabulka 2 Počet studentů na PF v ČB

Studenti 3. ročníku	29
Studenti 4. ročníků	34
Celkem	63

Zdroj: vlastní šetření

Žáci ZŠ i studenti PF JU dostali stejný text. Každý dostal jeden text v tištěné podobě a jejich úkolem byl přepis textu. Všem žákům bylo zadání úkolu jasné. V žádné z těchto tříd jsme se nesečkali s nějakými vážnějšími dotazy, ačkoliv text obsahuje i cizí složitější slova. Text záměrně obsahuje více vlastních jmen, a to z toho důvodu, aby se dalo lépe hodnotit psaní velkých psacích písmen a zjistit, zda žáci stále psací písmo používají nebo je nahrazují tiskacími písmeny. Žáci psali text na linkovaný papír. V každé třídě bylo tempo přepisu podobné. Žákům přepis trval zhruba 10 – 15 minut.

⁷ <http://www.zs.novabystrice.cz> [online]. [cit. 2015-02-16] Dostupné z:WWW <http://www.zs.novabystrice.cz/pages/?pg=sect§=3>

Text k přepisu:

Drahý Gustave,

posílám pozdrav z Francie. Zítra jedeme na výlet do Paříže. Moc se těším, až navštívíme Eiffelovu věž a Louvre. Svítí slunce a je moc hezky. Báře a Karolíně se tady také moc líbí. Cesta byla dlouhá, ale pustili nám film Chobotnice z druhého patra, tak nám cesta rychleji utekla. Uvidíme se v úterý ve škole.

Měj se hezky

Helena

11 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ A JEJICH ZPRACOVÁNÍ

V diplomové práci jsme se zaměřili na písemný projev žáků v pátých třídách na třech základních školách v Jihočeském kraji a na písemný projev studentů Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Cílem výzkumu je zjistit, zda žáci dodržují v písemném projevu určitou normu nebo zda se od ní odkloňují.

11.1 PÍSMO ŽÁKŮ ZÁKLADNÍCH ŠKOL

V této kapitole jsme hodnotili písemný projev žáků základních škol. Zaměřili jsme se na typ písma, sklon a chyby v přepisu, kterých se žáci dopouštějí.

TYP PÍSMO

První vyhodnocení se týká rozlišení typu písma, který žáci nejčastěji používají při psaní. Zda dávají stále přednost písmu psacímu nebo se už od něho začínají odchýlovat a píšou písmem tiskacím. Z celkového počtu 157 žáků píše psacím písmem 151 žáků, tiskacím 5 žáků a 1 žák kombinuje psací a tiskací písmo.

Tabulka 3 Typ písma

Psací písmo	151
Tiskací písmo	5
Kombinace tiskacího a psacího písma	1

Zdroj: vlastní šetření

Ukázka psacího písma

Drahý Gustave
 posílám pozdrav z Francie. Zítra
 jedeme na výlet do Paříže. Moc se těším,
 až navštívíme Eiffelovu věž a Louvre.
 Svítí slunce a je moc hezky. Báře a
 Karolíně se tady také moc líbí.
 Cesta byla dlouhá, ale pustili nám
 film Chobotnice z druhého patra,
 tak nám cesta rychleji utekla.
 Uvidíme se v úterý ve škole.
 Měj se hezky
 Helena

Ukázka tiskacího písma

Drahý Gustave
 posílám pozdrav z Francie. Zítra jedeme na výlet
 do Paříže. Moc se těším, až
 navštívíme Eiffelovu věž a Louvre. Svítí slunce a je
 moc hezky. Báře a Karolíně se tady také moc líbí. Cesta
 byla dlouhá, ale pustili nám film Chobotnice z
 druhého patra, tak nám cesta rychleji utekla. Uvidíme
 se v úterý ve škole.
 Měj se hezky
 Helena

Mezi nejčastější ulehčení písemného projevu patří záměna velkých psacích písmen za tiskací, a to na začátku věty nebo u vlastních jmen. Z celkového počtu 157 žáků, takto text napsala pouze jedna žákyně.

Tři žáci kombinovali velká a malá tiskací písmena. Dva žáci psali pouze velkými tiskacími písmeny. Písmo žáků, kteří psali velkými i malými tiskacími písmeny je čitelnější a úhlednější. Naopak písmo žáků, kteří použili pouze velká tiskací písmena, je neúhledné, hůře čitelné a v textu se objevuje příliš škrtání a chyb.

Ukázka přepisu velkými tiskacími písmeny

DRAHÝ GUSTAVE,
 POSÍLÁM POZDRAV Z FRANCIE. ZÍTRA JEDEME NA VÝLET DO
 PARIŽE. MOC SE TĚŠÍM, AŽ NAVŠTÍVÍME EIFFELOVU VĚŽ
 A LOUVRE. SVÍTÍ SLUNCE A JE MOC HEZKY. BĀŘE A KAROLÍNĚ
 SE TADY TAKÉ MOC LÍBÍ. CESTA BYLA DLOUHÁ, ALE
 PUSTILI NĀM FILM CHOBOTNICE Z DRUHĚHO PATRA,
 TAK NĀM CESTA RYCHLEJI UTEKLA. UVIDÍME SE V ÚTERÝ
 VE ŠKOLE.
 MĚJ SE HEZKY
 HELENA

DRAHÝ GUSTAVE
 POSÍLÁM POZDRAV Z FRANCIE. ZÍTRA JEDEME NA
 VÝLET DO PARIŽE. MOC SE TĚŠÍM, AŽ
 NAVŠTÍVÍME EIFFELOVU VĚŽ A LOUVRE.
 SVÍTÍ SLUNCE A JE MOC HEZKY
 BĀŘE A KAROLÍNĚ SE TADY TAKÉ MOC LÍBÍ.
 CESTA BYLA DLOUHÁ ALE PUSTILI NĀM FILM
 CHOBOTNICE Z DRUHĚHO PATRA TAK NĀM
 CESTA RYCHLEJI UTEKLA. UVIDÍME SE V
 ÚTERÝ VE ŠKOLE
 HELENA

SKLON PÍSMO

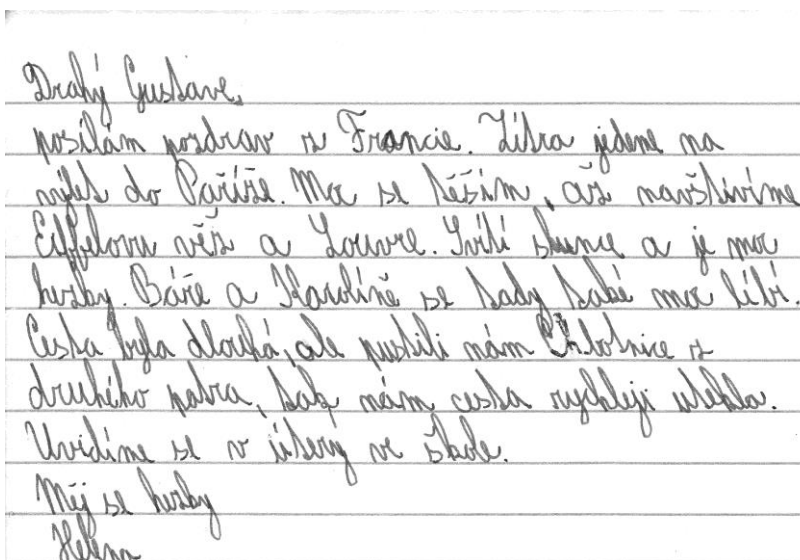
Z celkového počtu 157 žáků píše písmo se správným sklonem, to je v rozmezí od 60° do 90°, 138 žáků. Ostatní žáci nevyhovují dané normě a jejich písmo je buď příliš nakloněné na pravou stranu, nebo má písmo sklon více než 90°. Konkrétně patnáct žáků má sklon větší než 90° a čtyři žáci mají písmo více nakloněné vpravo, než dovoluje daná norma. Výsledky jsou velmi překvapivé, protože většina žáků má sklon v normě. Sklon u písma určujeme pomocí sklonových čar, které svírají určitý úhel se základní liniaturou.

Tabulka 4 Sklon

Správný sklon	138
Špatný sklon	19

Zdroj: vlastní šetření

Ukázka nesprávného (zvráceného) sklonu u praváka

Pokud by ukázka patřila levorukému žákovi, v současné době lze tento sklon tolerovat.

Následující část poukazuje na rozlišení sklonu písma u žáků, kteří píšou pravou nebo levou rukou. Toto vyhodnocení jsme provedli u žáků ZŠ Poděbradova.

Pravou rukou psalo celkem 37 žáků, ale tři z toho mají sklon opačný neboli zvrácený a větší než 90°. Na první pohled by se dalo předpokládat, že písmo patří levákovi. Naopak žáci, kteří psali text levou rukou, mají sklon správný do 90°. Pouze jeden z nich má písmo v rozmezí 90° a více, ale u leváka se jedná o sklon v normě.

CHYBY V PŘEPISU

Tento celek je věnován hodnocení chyb, kterých se žáci dopouštějí v přepisu.

ZŠ Dukelská Strakonice

U žáků ze Základní školy Dukelská bylo nejčastější chybou psaní velkých písmen u vlastních jmen a na začátku věty. Další frekventovanou chybou bylo vynechávání interpunkčních znamének a čárek v souvětí nebo za oslovením. Další chyby v přepisu se objevily jen u několika málo žáků. Patří mezi ně gramatické chyby, záměna slov a písmen, přidání nebo vynechání písmene a slova. Šest žáků chybovalo v přepisu cizího slova a pouze dva žáci v přepisu výrazně škrtili. Celkem 46 žáků text přepsalo bez chyby a 34 žáků chybovalo.

Tabulka 5 Chyby v přepisu ZŠ Dukelská Strakonice

DRUH CHYBY	POČET CHYB
Velké písmeno	14
Diakritická znaménka	11
Interpunkce	10
Záměna slova	8
Cizí slova	6
Vynechání slova a písmena	6
Přidání slova a písmena	4
Celkem chyb v přepisu	59
Správně přepsaný text	46

Zdroj: vlastní šetření

ZŠ Poděbradova Strakonice

V přepisu žáků ZŠ Poděbradova se objevuje hodně škrtnání a přepisování. Nejčastější chybou žáků jsou chybějící diakritická znaménka nad slovy. Žáci také velmi často vynechávali slova a písmena ve větách. Celkem 26 žáků napsalo text správně bez chyby a 21 žáků chybovalo.

Tabulka 6 Chyby v přepisu ZŠ Poděbradova Strakonice

DRUH CHYBY	POČET CHYB
Škrtnání	10
Vynechání slova a písmena	9
Diakritická znaménka	9
Interpunkce	4
Cizí slova	4
Záměna písmena a slova	2
Velké písmeno	1
Celkem chyb v přepisu	38
Správně přepsaný text	26

Zdroj: vlastní šetření

ZŠ Nová Bystřice

Žáci z Nové Bystřice chybovali v přepisu málo. Počet chyb zvýšil pouze jeden žák, který měl mnoho chyb ve vynechání diakritických znamének. Ta totiž byla jednou z nejopakovanějších chyb. Ostatní žáci vynechávali slova nebo písmena a zaměňovali písmena za jiná. Celkem 18 žáků přepsalo text bez jediné chyby a 12 žáků v přepisu chybovalo.

Tabulka 7 Chyby v přepisu ZŠ Nová Bystřice

Druh chyby	Počet chyb
Diakritická znaménka	6
Škrtání v přepisu	4
Záměna písmena	4
Vynechané slovo a písmena	3
Velké písmeno	1
Cizí slova	1
Interpunkce	2
Celkem chyb v přepisu	21
Správně přepsaný text	18

Zdroj: vlastní šetření

Předmětem studie bylo zjištění, která ze tří škol uspěla v přepisu textu nejlépe. Tento výsledek vznikl vydělením počtu žáků z dané základní školy, s počtem všech chyb, které žáci udělali. Výsledný průměr odhalil počet chyb na jednoho žáka. Nejlépe se umístila Základní škola Poděbradova. Základní škola Dukelská a Nová Bystřice měly stejný průměr.

11.2 PÍSMO STUDENTŮ PF JU V ČB

Studenti 4. ročníku Pedagogické fakulty JU

Průzkumu se zúčastnilo 14 studentů 4. ročníku Pedagogické fakulty JU v Českých Budějovicích oboru Učitelství pro 1. stupeň. Pouze čtyři studenti celý text přepisovali psacím písmem, jeden tiskacím a zbytek studentů kombinovalo písmo psací s tiskacím. Tiskacím písmem psali především velká písmena na začátku věty nebo u vlastních jmen. Nejčastěji nahrazovali psací písmena G, F a S za tiskací.

Tabulka 8 Typ písma

Psací písmo	4 studenti
Tiskací písmo	1 student
Kombinace psacího a tiskacího písma	9 studentů
Celkem	14

Zdroj: vlastní šetření

Všichni studenti 4. ročníku, kteří již absolvovali předmět Didaktika prvopočátečního čtení a psaní, mají v přepisu správný sklon.

CHYBY V PŘEPISU

Studenti 4. ročníku PF JU v přepisu téměř nechybovali. V přepisu se objevila pouze jedna chyba a to záměna slova za jiné. Konkrétně se jednalo o záměnu slova utekla, za slovo uběhla.

Studenti 3. ročníku Pedagogické fakulty JU

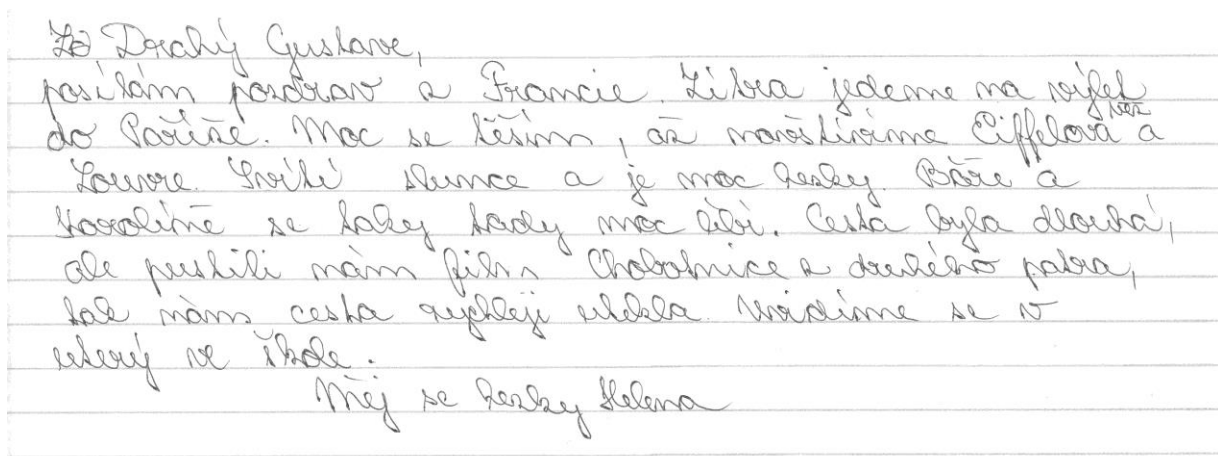
Text přepisovalo celkem 29 studentů PF JU v ČB oboru Učitelství pro 1. stupeň ZŠ, kteří ještě neabsolvovali předmět Didaktika prvopočátečního čtení a psaní. Psacím písmem text přepisovalo dvanáct studentů, tiskacím písmem psali čtyři studenti a psací písmo s tiskacím kombinovalo 13 studentů.

Tabulka 9 Typ písma

Psací písmo	12 studentů
Tiskací písmo	4 studenti
Kombinace psacího a tiskacího písma	13 studentů
Celkem žáků	29

Správný sklon mělo 27 studentů a u dvou studentů se objevil sklon nesprávný. Jeden ze studentů měl sklon zvrácený a jeden rozvrácený.

Ukázka – Nesprávný sklon

CHYBY V PŘEPISU

Studenti 3. ročníku PF JU v přepisu chybovali výrazně více než studenti 4. ročníku. Nejčastější chybou byla záměna slova za jiné, vynechání slova nebo přehození slov.

Tabulka 10 Chyby v přepisu

Chyba v přepisu	Počet chyb
Záměna slova za jiné	9
Přehození slov	1
Interpunkce	1
Vynechání slova	1
Cizí slovo	1
Záměna písmene	1
Celkem chyb	14
Správně přepsaný text	16

Vyhodnocení přepisu studentů 3. a 4. ročníku

Studenti 4. ročníku dopadli v přepisu lépe, byl patrný větší zájem o téma práce a jejich přístup byl zodpovědnější. Z písemného projevu studentů 3. ročníku lze pozorovat sníženou pozornost k zadanému úkolu. Text přepsali podstatně rychleji s větším množstvím chyb.

11.3 CHYBY VE TVARECH PÍSMEN

V této části se zaměřujeme na odlišnosti ve tvarech písmen, ke kterým u žáků dochází. V současnosti nejsou předtištěné tvary ve školních materiálech jednotné a v různých souborech písanek se objevují drobné tvarové odlišnosti písmen. Dnešní doba vyžaduje, abychom psali rychle a z toho důvodu by písmo mělo být co nejjednodušší, úsporné, ale hlavně dobře čitelné. Písmena se celkově zeštíhlují. Nahrazují se klíčkové obraty ostrým obratem nebo se vynechávají některé závitky apod. Některým žákům toto rozlišení může usnadnit nácvik a psaní písmene.

Posouzena byla pouze písmena, která se výrazně odlišují od dané „normy“. Zaměřili jsme se především na velká psací písmena a malé psací písmeno s, z a y. Některá písmena nelze napsat jinak, než daná norma určuje. Vynecháním určitého prvku by došlo k úplné změně písmena.

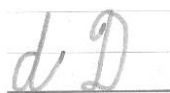
Hodnocení chyb tvarů písmen bylo v práci posouzeno vzhledem k normě psacích písmen. Norma psacího písma v podstatě neexistuje, ale za obecně uznávanou normu je považováno toto psací písmo (Wildová, 1998, s. 63):

a A	<i>a A</i>	s S	<i>s S</i>	v V	<i>v V</i>	ř Ř	<i>ř Ř</i>
e E	<i>e E</i>	p P	<i>p P</i>	z Z	<i>z Z</i>	g G	<i>g G</i>
i I	<i>i I</i>	j J	<i>j J</i>	h H	<i>h H</i>	f F	<i>f F</i>
o O	<i>o O</i>	n N	<i>n N</i>	š Š	<i>š Š</i>	ch Ch	<i>ch Ch</i>
u U	<i>u U</i>	y Y	<i>y Y</i>	c C	<i>c C</i>	ď Ď	<i>ď Ď</i>
m M	<i>m M</i>	d D	<i>d D</i>	č Č	<i>č Č</i>	ť Ť	<i>ť Ť</i>
t T	<i>t T</i>	k K	<i>k K</i>	b B	<i>b B</i>	ň Ň	<i>ň Ň</i>
l L	<i>l L</i>	r R	<i>r R</i>	ž Ž	<i>ž Ž</i>	w W	<i>w W</i>

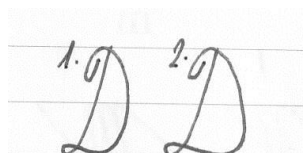
Převzato z písanky Alter, 2003

Psací písmeno D

d D

Písmeno D začínáme psát šikmou čarou shora dolů. Na spodní lince uděláme kličku a obloučkem se vracíme k horní lince, kde písmeno zakončíme koncovým závitem. Velké psací písmeno D má dvě varianty, jak ho můžeme psát. Ve výzkumu u žáků 5. ročníků základních škol a stejně tak u studentů pedagogické fakulty, jsou všechna písmena napsaná podle 1. varianty.

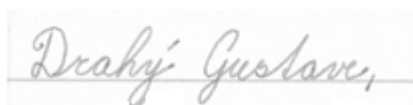

Ukázka 1. a 2. varianty velkého psacího písmena D. První variantu použili všichni, kteří text přepisovali.

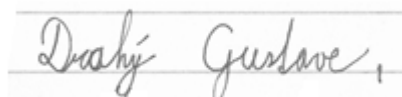
Z celkového počtu 157 žáků základních škol, napsalo 59 žáků velké psací písmeno D správně podle „normy“, bez vynechání jakéhokoliv psacího prvku. 98 žáků při psaní vynechalo koncový závit a písmeno zakončili bez něho. Pouze dva studenti pedagogické fakulty napsali písmeno D správně podle „normy“. Ostatní studenti psali písmeno bez koncového závitu.

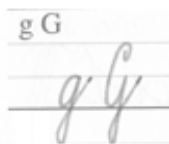
Ukázka porovnání velkého psacího písmena D s koncovým závitem a bez koncového závitu. V ukázce můžeme také sledovat velké psací písmeno G, u kterého žáci vynechávají počáteční levotočivý závit.

Ukázka

x

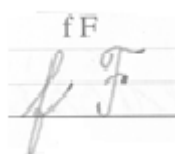

Psací písmeno G

Velké psací písmeno se začíná psát levotočivým závitem, který většina žáků vynechává. Další změny u žáků při psaní velkého psacího G nenastaly.

Správně napsané písmeno, které obsahuje všechny psací prvky podle „normy“ má 34 žáků a zbytek žáků, to je 123, při psaní psacího písmene G vynechává počáteční levotočivý závit. Čtyři studenti 3. ročníku PF napsali u velkého psacího písmene G levotočivý závit a ze studentů 4. ročníku napsal levotočivý závit pouze jeden student.

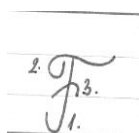
Ukázka správně napsaného velkého psacího písmeno G u žáků ZŠ

Psací písmeno F

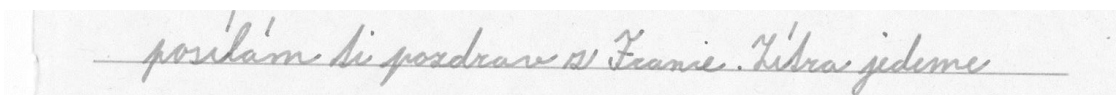
Velké psací písmeno F vychází z velkého psacího písmene T. Při psaní navíc přidáváme horní zátrh. Velké psací písmeno F se skládá z psacích prvků. Začínáme svislou čarou shora dolů, zakončenou koncovým závitem. Následuje pravotočivý závit a horní zátrh.

Ukázka psacích prvků písmene F

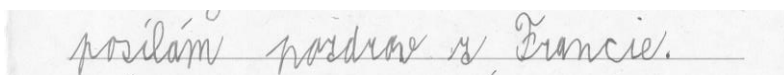

Žáci při psaní velkého psacího písmene F vynechávají pravotočivý závit. 56 žáků napsalo písmeno F správně. 81 žáků vynechalo pravotočivý závit, jeden žák napsal místo horního zátrhu dolní zátrh a 19 žáků místo horního zátrhu přes šikmou čáru shora dolů udělali jen rovnou čáru. Pouze dva studenti Pedagogické fakulty napsali velké psací písmeno správně. Většina nahrazuje psací písmeno tiskacím, nebo pravotočivý závit vynechává.

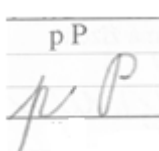
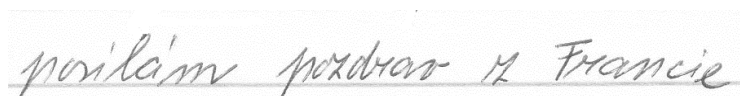
Ukázka psacího písmena F bez pravotočivého závitu a horního zátrhu

Ukázka správně napsaného psacího písmena F

Ukázka tiskacího písmena F

Psací písmeno P

Velké psací písmeno P předchází vždy písmenu B a R, ze kterého tato písmena následně vycházejí. V dnešních písankách se setkáváme s dvěma variantami písmene P. Pravý oblouk písmena se nedotýká šikmé čáry shora dolů. Ve výzkumu se setkáváme s dvěma variantami: žáci píší písmeno P správně a končí před šikmou čarou shora dolů. Někteří žáci napojují oblouk na šikmou čáru shora dolů. Vzhledem k tomu, že po písmenu P následují písmena B a R. Je nutné končit před šikmou čarou shora dolů, protože při psaní písmen zde budeme provádět kličkový obrat.

Ve výzkumu je psaní variant velkého psacího písmene P velmi vyrovnané. Písmeno P, kdy pravý oblouk končí těsně před šikmou čarou shora dolů, napsalo 84 žáků a 73 žáků dotahuje horní oblouk až k šikmé čáře. Čtyři studenti pedagogické fakulty 4. ročníku napsali otevřené písmeno P, sedm studentů napsalo zavřené písmeno P a tři studenti psali písmeno tiskacím písmenem. Osm studentů 3. ročníku napsalo otevřené psací písmeno P, čtyři studenti zavřené písmeno P a šestnáct studentů písmeno napsalo tiskacím písmenem.

Ukázka psacího písmena P

Otevřené P

Zavřené P

e E

Psací písmeno E

Velké psací písmeno E začíná levotočivým závitem, který žáci pro usnadnění a urychlení psaní vynechávají. 91 žáků napsalo písmeno E bez levotočivého závitu a 66 žáků napsalo písmeno E správně i s levotočivým závitem. 17 žáků napsalo správně E s levotočivým závitem, ale vynechali klíčkový obrat. 4 studenti 3. ročníku Pedagogické fakulty napsalo písmeno E správně podle „normy“. 9 studentů psalo písmeno E bez levotočivého závitu, 3 studenti bez levotočivého závitu a bez klíčky a 11 studentů napsalo písmeno tiskací. 5 studentů Pedagogické fakulty 4. ročníku napsalo písmeno správně podle „normy“. 9 studentů napsalo E bez levotočivého závitu a jeden student vynechal levotočivý závit i klíčku. 3 studenti napsali písmeno E tiskacím písmenem.

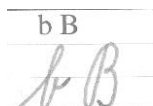
Ukázka psacího písmene E

Psací písmeno E žáka bez levotočivého závitu

Psací písmeno E s levotočivým závitem

Psací písmeno E bez klíčky

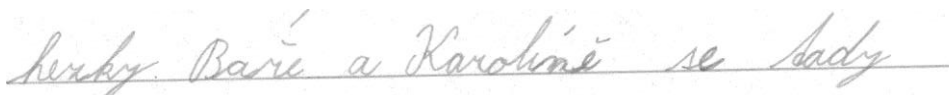
Užití tiskacího písmena E

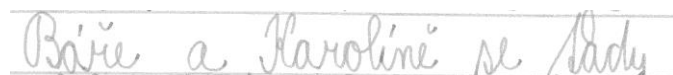
Psací písmeno B

Velké psací písmeno B následuje po probrání písmena P. Začínáme psát písmeno P a před napojením oblouku k šikmé čáře uděláme kličkový obrat a dolní oblouk. Stejně jako u ostatních písmen tohoto typu, žáci kličkový obrat vynechávají a nahrazují ho ostrým obratem. Velké psací písmeno B s kličkou správně napsalo 70 žáků a 87 žáků kličku vynechalo a nahradilo jí ostrým obratem. Čtyři studenti Pedagogické fakulty 3. ročníku napsali psací písmeno B s kličkou, 9 studentů napsalo písmeno s ostrým obratem bez kličky a zbytek studentů napsalo písmeno tiskací. Studentů 4. ročníku, kteří napsali písmeno B správně, bylo více. Pět studentů napsalo písmeno správně s kličkou, devět studentů s ostrým obratem a zbytek studentů napsalo písmeno tiskací.

Ukázka písmene B bez kličky, pouze s ostrým obratem

Ukázka písmene B s kličkou

Ukázka tiskacího písmena

s S **Psací písmeno S**

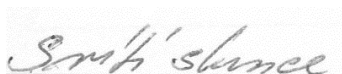

Velké psací písmeno S nečinilo žákům žádné problémy a všichni žáci a studenti napsali písmeno S správně. Nikdo z žáků ZŠ nenahrazoval písmeno písmenem tiskacím. 7 studentů PF JU použilo tiskací písmeno S.

Ukázka žáka ze ZŠ Poděbradova a správně napsané psací písmeno S

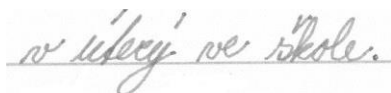
Ukázka tiskacího písmena S

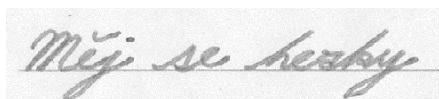
Malé psací písmeno s

U žáků 5. tříd sledujeme psaní malého psacího písmena s. Písmeno „s“ se dříve vyvozovalo přes kresebný cvik „lísteček lípy - srdcovku“, v současné době se písmeno vyvozuje přes psací prvek šikmá čára shora nahoru a shora dolů.

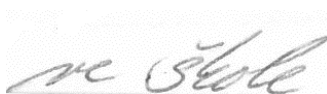
Ukázka psacího písmena s vyvozeného srdcovkou

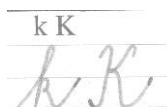
Ukázka správně napsaného psacího písmena s

Ukázka tiskacího písmena

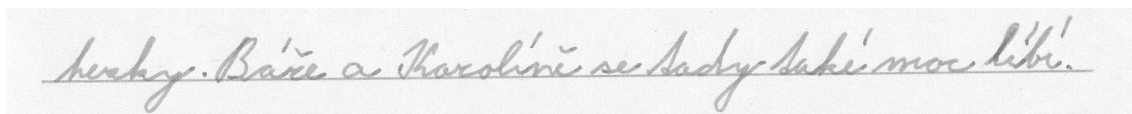
5 žáků 5. tříd napsalo malé psací písmeno s, které je vyvozené srdcovkou. Ostatní žáci napsali malé písmeno správně, vzhledem k dnešní „normě“ písma. 20 studentů 3. ročníku napsalo také správné malé psací písmeno s a 4 studenti napsali písmeno tiskací. 16 studentů 4. ročníku, také napsalo malé psací písmeno s správně a jeden student napsal písmeno tiskací.

k K

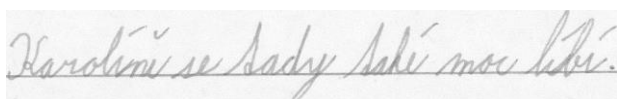
Psací písmeno K

Velké psací písmeno K nedělalo žákům při psaní problém. Většina z nich má písmeno úhledné a správné. U klíčky se setkáváme s tím, že ji někteří žáci vynechávají a nahrazují ostrým obratem. U písmena K se s tímto setkáváme minimálně. Správné velké psací písmeno K s klíčkou napsalo 136 žáků a pouze 21 žáků klíčku vynechalo. Šest studentů Pedagogické fakulty 4. ročníku napsalo písmeno k správně s klíčkou, osm studentů bez klíčky a čtyři studenti napsali písmeno tiskací. Stejně jako u studentů 4. ročníku, šest studentů 3. ročníku napsalo písmeno K správně, šest studentů napsalo písmeno bez klíčky a dvanáct studentů napsalo písmeno k tiskací.

Ukázka písmena K bez klíčkového obratu

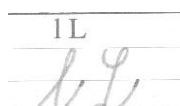

Ukázka písmena K s klíčkovým obratem

Ukázka užití tiskacího písmena K

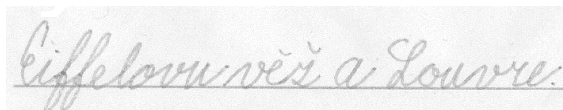

l L

Psací písmeno L

Velké psací písmeno L napsali žáci ZŠ i studenti Pedagogické fakulty bez problémů. Všichni napsali písmeno správně.

Ukázka písmena L žáka ZŠ Nová Bystřice

Ukázka písma studenta PF

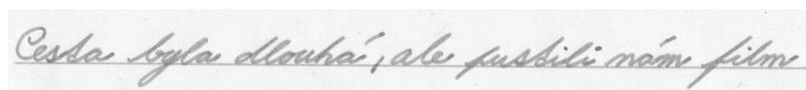

c C

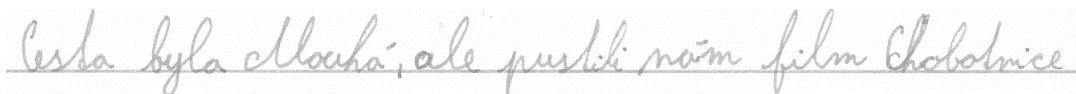

Psací písmeno C

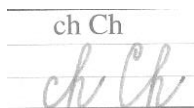
Velké psací písmeno začíná levotočivým závitem. Nejčastější chybou ve tvaru písmena, bylo vynechávání levotočivého závitů. Tato chyba a odbočení od „normy“ se objevuje u více než poloviny žáků, ale jsou žáci, kteří píší písmeno správně. Z celkového počtu 157 žáků napsalo 64 žáků písmeno správně a 93 napsalo písmeno bez levotočivého závitů. Studenti Pedagogické fakulty dopadli ve výzkumu obdobně. Převažovali studenti, kteří vynechali levotočivý závit. Pouze 3 studenti 3. ročníku napsali písmeno C správně s levotočivým závitem, 6 studentů napsalo psací písmeno C bez levotočivého závitů a zbytek studentů tj. 15, napsalo písmeno C tiskací. 4 studenti 4. ročníku napsali písmeno správně s levotočivým závitem, 7 studentů napsalo psací písmeno C bez levotočivého závitů a 7 studentů napsalo písmeno C tiskací.

Ukázka písmena C s levotočivým závitem u žáka ze ZŠ Nová Bystřice.

Ukázka písmena C bez levotočivého závitů u žáka ze ZŠ Poděbradova.

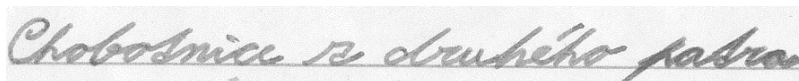
ch Ch

Psací písmeno Ch

Velké psací písmeno Ch vychází z písmena C. Navíc je k němu přidáno malé písmeno h. U písmena Ch se setkáváme se stejnou chybou jako u písmena C. Žáci vynechávají počáteční levotočivý závit. Žáci, kteří závit neudělali u písmena C, nemají závit ani u písmena Ch. Objevili se také žáci, kteří písmeno C napsali bez levotočivého závitů a u písmena Ch levotočivý závit napsali. Proto je více žáků se správně napsaným písmenem Ch. 84 žáků napsalo písmeno Ch bez levotočivého závitů a 73 žáků písmeno napsalo správně s levotočivým závitem.

5 studentů 3. ročníku napsalo písmeno Ch správně, 5 studentů napsalo písmeno bez levotočivého závitů a 14 žáků napsalo tiskací písmeno. 4 studenti 4. ročníku napsali písmeno správně, 8 bez levotočivého závitů a 6 studentů napsalo tiskací písmeno.

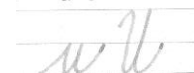
Ukázka písmena Ch s levotočivým závitem

Ukázka písmena Ch bez levotočivého závitů

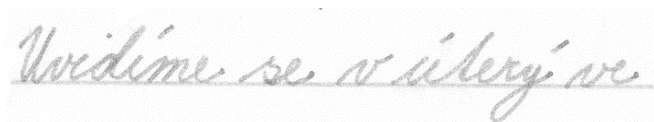

u U **Psací písmeno U**

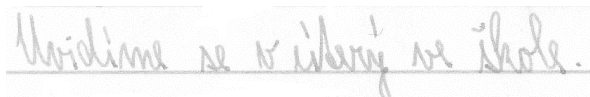

Písmeno U nedělá dětem problém. U tohoto písmena jsme se zaměřili na horní zátrh nad linkou, který žáci zaměňují ostrým obratem (špičkou). Většina žáků napsalo písmeno správně. Pouze 6 žáků nahradilo horní zátrh ostrým obratem. 8 studentů 3. ročníku napsalo písmeno správně s horním zátrhem, 6 studentů nahradilo horní zátrh ostrým obratem a 6 žáků psalo tiskací písmeno. 4 studenti psali psací písmeno U, ale úplně vynechali horní zátrh a písmeno začali psát šikmou čarou shora dolů. 11 studentů 4. ročníku napsalo písmeno správně s horním zátrhem, 3 studenti s ostrým obratem, 3 studenti napsali tiskací písmeno U a jeden student úplně vynechal horní zátrh a začal psát šikmou čarou shora dolů.

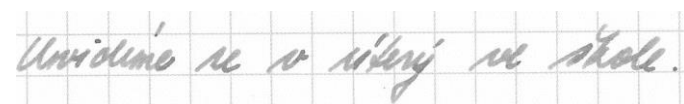
Ukázka psacího písmena U s horním zátrhem

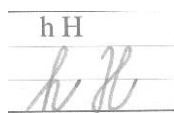

Ukázka písmena U s ostrým obratem

Ukázka písmena U začínajícího šikmou čarou shora dolů studenta 3. ročníku PF

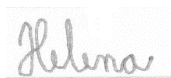

Psací písmeno H

Stejně jako u psacího písmena U, sledujeme u písmena H počáteční horní zátrh nad linkou, který někteří žáci nahrazují ostrým obratem (špičkou). 14 žáků použilo ostrý obrat. Ostatní žáci napsali písmeno správně. 6 studentů 3. ročníku mělo správné písmeno H, 7 studentů ostrý obrat na začátku písmena, 9 studentů písmeno H tiskací a dva studenti horní zátrh vynechali a začali písmeno psát svislou čarou shora dolů. 6 studentů 4. ročníku napsalo písmeno H správně, 7 studentů mělo na začátku písmena ostrý obrat, 3 studenti použili tiskací písmeno a 1 student vynechal počáteční horní zátrh.

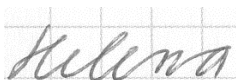
Ukázka správně napsaného písmena H

Ukázka písmena H s ostrým obratem

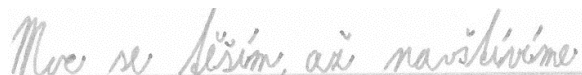
Ukázka písmena H bez počátečního horního zátrhu

Velké psací písmeno M

Velké psací písmeno M nečinilo žákům žádný problém a všichni žáci napsali písmeno správně podle dané „normy“. Všichni žáci napsali písmeno M jedním tahem.

Ukázka písmena M

z Z **Malé psací písmeno z**

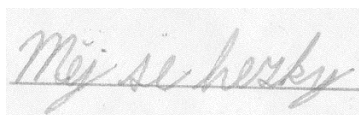
U malého písmena **z** se setkáváme s dvěma variantami, jak je možné písmeno napsat.

Ukázka variant malého psacího písmena **z**

Všichni žáci 5. tříd i studenti pedagogické fakulty 3. i 4. ročníku, použili při přepisu textu první variantu malého psacího písmena **z**.

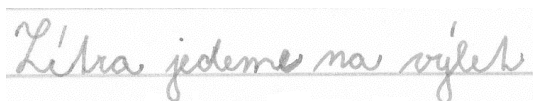
Ukázka psacího písmena **z**

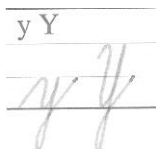

Velké psací písmeno Z

Velké psací písmeno **Z** zvládli žáci i studenti v přepisu bez problémů a nikdo psací písmeno nenahradil tiskacím písmenem.

Ukázka velkého psacího písmena **Z**

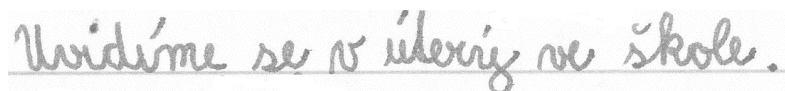

Malé psací písmeno y

U malého psacího písmena y, se zaměřujeme na počáteční horní oblouk.

Žáci opět zaměňují horní oblouk za ostrý obrat. Písmeno nedělá žákům problém. Více žáků 5. tříd píše malé psací písmeno y s ostrým obratem. 96 žáků napsalo malé psací písmeno y s ostrým obratem a 61 žáků mělo písmeno správně podle „normy“ s horním obloukem. Správně malé psací písmeno y napsal jeden student 3. ročníku, 20 studentů mělo y s ostrým obratem a 3 studenti nahradili psací písmeno za písmeno tiskací. 1 student 4. ročníku použil správně malé psací písmeno y, 15 studentů písmeno y s ostrým obratem a 1 student písmeno tiskací.

Ukázka správně napsaného psacího písmena y

Ukázka psacího písmena y s ostrým obratem

Tabulka 11 Shrnutí chyb tvarů písmen

	Žáci 5. tříd	Studenti PF 3. roč.	Studenti PF 4. roč.
PÍSMENO	SPRÁVNĚ/ ŠPATNĚ	SPRÁVNĚ/ŠPATNĚ	SPRÁVNĚ/ŠPATNĚ
D	59/98	1/23	1/17
G	34/123	4/20	1/17
F	56/81	1/23	1/17
Z	157/0	24/0	18/0
P	84/73	8/4	4/7
M	157/0	24/0	18/0
E	66/91	4/12	5/10
L	157/0	24/0	18/0
S	157/0	24/0	18/0
B	70/87	4/9	5/9
K	136/21	6/6	6/8
C	64/93	3/6	4/7
CH	73/84	5/5	4/8
U	151/6	8/10	11/4
H	143/14	6/9	6/8
s	152/5	20/0	16/0
z	157/0	24/0	18/0
y	61/96	1/20	1/15

Zdroj: vlastní šetření

Výzkum ukazuje, že žáci 5. ročníků i studenti PF JU se snaží používat písmo, které jim písemný projev co nejvíce usnadní. Jedná se tedy o písmo co nejekonomičtější. Žáci i studenti vynechávají některé psací prvky, které nenaruší čitelnost písma a ulehčí jim písemný projev. Většina žáků i studentů použila při psaní správný sklon a chyb v přepisu se žáci i studenti PF JU dopouštěli úměrně k úrovni své vzdělanosti, jak je patrné z jednotlivých vyhodnocení.

12 ZÁVĚR

V diplomové práci s názvem *Písemný projev žáků 5. tříd* jsme hodnotili písemný projev žáků základních škol v Jihočeském kraji a studentů Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.

Teoretická část práce nabízí ucelený přehled současných i historických metod výuky psaní a seznamuje s počátky výuky psaní i jeho rozvoje na základních školách.

Výzkumná část zkoumá písemný projev žáků ze základních škol a studentů Pedagogické fakulty v Českých Budějovicích. Byl hodnocen přepis textu 157 žáků základních škol a 67 studentů Pedagogické fakulty.

Cílem diplomové práce bylo odhalit, zda se žáci základních škol a studenti PF JU odkloňují od současné psací latinky a přechází k písmu tiskacímu. Pozorovali jsme, jaký typ písma si žáci vybrali k přepisu, zda byl v pořádku sklon písma, jestli se dopouštěli chyb v přepisu textu a v neposlední řadě jsme sledovali tvary písmen a jejich odchylky.

Z výsledků výzkumu je možné vypožorovat, že žáci základních škol i studenti Pedagogické fakulty se snaží psát písmem, které je pro ně co nejsnazší, nejekonomičtější a nejpohodlnější. Více než polovina žáků a studentů vypouští při přepisu textu typické psací prvky psací latinky a písmo si tak usnadňují. Téměř většina žáků si k přepisu textu vybrala písmo psací a tiskacím písmem psalo pouze 5 žáků ZŠ a 1 žák zkombinoval písmo psací s tiskacím. Studentů PF JU, kteří psali psacím písmem, bylo méně. Pouze 16 studentů přepsalo celý text písmem psacím, 5 studentů zvolilo písmo tiskací a 22 studentů kombinuje psací písmo s tiskacím. Kromě 19 žáků ZŠ a 2 studentů PF JU měli všichni správný sklon. Žáci se v přepisu dopouštěli drobných chyb. 90 žáků ZŠ a 29 studentů PF JU přepsalo celý text bez jediné chyby.

Diplomová práce pro mě byla přínosem po všech stránkách. Dospěla jsem k mnoha novým poznatkům. Překvapením bylo zjištění, jak výrazně se liší písmo 5. tříd od předepsaného vzoru. Žáci si vybírají většinou lehčí variantu, která jim psaní ulehčí. Myslím, že bude z tohoto pohledu zajímavé sledovat další vývoj písemného projevu žáků základních škol, zejména s nástupem nového psacího písma Comenia Script a jeho uplatnění v praxi. Pouze budoucnost nás seznámí s hodnocením nového stylu písma a bude možno porovnat tyto zkušenosti s dosavadními výsledky předložené diplomové práce.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- GEORGES, J.: *Písmo paměť lidstva*. Vydavatelství Slovart 1994, ISBN 80-7145-115-0.
- MUZIKA, F.: *Krásné písmo ve vývoji latinky I*. Paseka 2005, ISBN 80-7185-740-8.
- MUZIKA, F.: *Krásné písmo ve vývoji latinky II*. Paseka 2005, ISBN 80-7185-740-8.
- POKORNÁ, M.: *Kaligrafie krása písma*. CP Books, a.s. 2005, ISBN 80-251-0293-9.
- MLČÁKOVÁ R.: *Grafomotorika a počáteční psaní*. GRADA, 2009, ISBN 978-80-247-2630-4.
- BLATNÝ L., FABIÁNKOVÁ B.: *Prvopočáteční čtení a psaní*. Brno 1981.
- LIPNICKÁ, M.: *Rozvoj grafomotoriky a podpora psaní*. Portál, Praha 2007, ISBN 80-7367-244-8.
- TYMICOVÁ, H.: *Nauč mě číst a psát*. SPN Praha 1985.
- TYMICOVÁ, H.: *Nauč mě správně psát*. Praha: Středisko pedagogické literatury, 1994. ISBN 80-208-0330-0.
- KŘIVÁNEK Z., WILDOVÁ R.: Praha 1998, *Didaktika prvopočátečního psaní*. ISBN 80-86039-55-2.
- DOLEŽALOVÁ, J.: *Prvopočáteční psaní*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1996, ISBN 80-7041-601-7.
- KŘIŠŤANOVÁ L.: *Diagnostika laterality a metodika psaní levou rukou*. Gaudeamus 1998, ISBN 80-7041-914-8.
- PENC V.: *Metodika psaní*. SPN 1966.
- ŠIMÍČKOVÁ ČÍŽKOVÁ J.: *Vývojová psychologie*. Olomouc 2005, ISBN 80-244-0629-2.

ŠIMKOVÁ, I.: *Výuka prvopočátečního psaní*. Nakladatelství Vlastimil Johanus 2012, ISBN 978-80-87510-11-7.

VÁGNEROVÁ, M.: *Vývojová psychologie*. Praha, Portál 2000, ISBN 80-7178-308-0.

FABIÁNKOVÁ, B., HAVEL J.: *Výuka čtení a psaní na 1. stupni základní školy*. Brno: Paido, 1999, ISBN 80-859-3164-8.

MAŇÁK J.: *Nárys didaktiky*. Brno 2003, ISBN 80-210-3123-9.

WAGNEROVÁ, J. Didaktika psaní. Plzeň: Západočeská univerzita, 1994, ISBN 80-7043-134-2.

SANTLEROVÁ, K.: *Metody ve výuce čtení a psaní*. Brno: Paido, 1995, ISBN 80-8593-105-2.

PŘÍHODA, V.: *Ontogeneze lidské psychiky*. SPN Praha, 1977.

MATĚJČEK, Z.: *Výbor z díla*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2005, ISBN 80-246-1056-6.

INTERNETOVÉ ODKAZY:

<http://www.msmt.cz> [online]. [2015-02-18] Dostupné z: WWW
<http://www.msmt.cz/dokumenty/uplne-zneni-zakona-c-561-2004-sb>

<http://www.zs-podebradova.strakonice.eu> [online]. [cit. 2015-02-16] Dostupné z: WWW
<http://www.zs-podebradova.strakonice.eu/>

<http://www.zs.novabystrice.cz> [online]. [cit. 2015-02-16] Dostupné z: WWW
<http://www.zs.novabystrice.cz/pages/?pg=sect§=3>

<http://www.lencova.eu> [online]. [2014-12-14] Dostupné z: WWW
http://lencova.eu/cs/uvod/comenia_script/comenia_script_pismo/comenia_script_pismo_text

OSTATNÍ ZDROJE:

Almanach 50. výročí ZŠ Dukelská ve Strakonících, zapůjčeno ZŠ, Strakonice: Základní škola Dukelská, 2006.